

3 Rozum – interpretace práva jako jazyková hra

Interpretace práva je poměrně častým tématem, kterému se právní teoretikové, vědci, či filosofové ve svých pracích věnují. Otázce právního jazyka a interpretace práva se věnovali, nebo věnují i čeští vědci, kde každý z nich tuto problematiku nahlíží vlastní perspektivou. Můžeme uvést například Františka Cvrčka⁷⁰, Michala Tomáška⁷¹, Lukáše Hloucha⁷², Jana Wintera⁷³, Zdeňka Kühna⁷⁴, Filipa Melzera⁷⁵, Katarzynu Žák Krzyžankovou⁷⁶ a další. Tato práce tak může být dalším z možných přístupů k této problematice, kde může zprostředkovat další, snad zajímavou, perspektivu, kterou na tuto problematiku můžeme nahlížet.⁷⁷ Postupně budeme docházet k tomu, že při interpretaci (nebo domnělé interpretaci) textů normativních právních aktů je důležitý nejen rozum, ale svou roli hraje i cit.

Pokud budeme hovořit o citu, pak ho budeme pojímat jako intuici (k tomu více kapitola 4 této práce). Nevědomý proces, jehož výsledkem je „pocit“. Označení cit tak není náhodné, ale je spojeno s výsledkem intuitivního procesu. Dle našeho momentálního stavu poznání bychom tento cit mohli ještě rozdělit a rozdělíme na právní cit, kde tímto bychom označili situaci, kdy soudci rozhodují na základě „běžné“ intuice (viz kapitola 4.2 této práce), kterou získávají prostřednictvím praxe, a morální

---

⁷⁰ Např. Cvrček, F. Právní informatika a lingvistika. *Jurisprudence*. 2016, roč. XXV, č. 6, nebo Kořenský, J., Cvrček, F., Novák, F. *Juristická a lingvistická analýza právních textů*. Academia: Praha. 1999.

⁷¹ Např. Tomášek, M. *Překlad v právní praxi*. 2. dopl. vyd. Praha: Linde, 2003.

⁷² Např. Hlouch, L. *Teorie a realita právní interpretace*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011.

⁷³ Např. Winter, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013.

⁷⁴ Např. Kühn, Z. *Aplikace práva ve složitých případech. K roli právních principů v judikatuře*. Praha: Karolinum, 2002.

⁷⁵ Např. Melzer, F. *Metodologie nalézání práva*. Praha: C. H. Beck, 2011.

⁷⁶ Např. Žák Krzyžánková, K. *Právní interpretace – mezi vysvětlováním a rozuměním*. Praha: Wolters Kluwer, 2019.

⁷⁷ Jinými slovy, tato práce si tak nečiní nárok na nějakou „absolutní“ pravdu. Jsme si je vědomi toho, že i v rámci vědy, zejména kognitivní vědy, která je dá se říci v plenkách, dochází k tomu, že se poznatky prohlubují, vědecké teorie se mohou vyvíjet a proměňovat. Na základě našeho přesvědčení a zvoleného metodologického přístupu vycházíme ze současného stavu poznání a vědeckých teorií, kterými se snažíme obohatit a podpořit námi zvolené filosofické koncepce.

cit, kdy soudci rozhodují na základě „morálních“ intuic (viz kapitola 4.3 této práce), kde k tomuto podle našeho názoru bude docházet zejména v případech nejvyšších soudů a Ústavního soudu, tedy při řešení složitějších otázek, kde se často stává, že proti sobě vystupuje několik různých hodnot.

Pokud pak budeme hovořit o rozumu, pak jím nerozumíme to, že uvažujeme na základě striktních logických pravidel, ale to, že se jakožto rozumové a rozumné bytosti pohybujeme v rámci naší jazykové aktivity v prostoru důvodů. Jak budeme argumentovat, tak se v rámci naší komunikace s ostatními vědomě zapojujeme do hry na ptaní se a udávání důvodů, kde musíme být připraveni na to, že budeme muset jakékoli naše tvrzení ospravedlnit, pokud bude náležitě zpochybněno.

V této práci budeme vycházet z předpokladu, že i na interpretaci práva je možné nahlížet prizmatem porozumění textu obecně, proto se budeme zabývat interpretací práva jako jazykovou hrou v návaznosti na pozdní filosofii Wittgensteina. Nejprve si však vyjasníme naši pozici a nahlížení na to, co je význam, neboť pokud se hovoří o interpretaci nějakého textu, pak se hovoří o tom, že se textu snažíme přiřadit smysluplný význam. Stejně tak je tomu i při interpretaci normativních právních textů.

Ta se značně liší od jeho původní filosofie, kterou prezentuje v *Tractatus Logico-Philosophicus* (dále jen „Traktát“). Tam k jazyku uvádí, že

„jednoduché znaky použité ve výroku se nazývají jmény.“ (Traktát, 3.202)
„Jméno označuje předmět. Předmět je jeho významem.“ (Traktát, 3.203)
„Logický obraz faktů je myšlenka.“ (Traktát, 3) „Souhrn výroků je jazyk.“ (Traktát, 4.001)⁷⁸

Zde můžeme vidět, že primární důraz je kladen na slovo jako obraz předmětu.

Už například John Austin si ale všímá toho, že slovo má význam, který je odvozený od smyslu, v jakém má význam věta, v níž se slovo vyskytuje. Abychom byli schopni správně poznat význam slova, je nutné,

---

⁷⁸ Wittgenstein, L. *Tractatus logico-philosophicus*. Cit. podle: Hubík, S. Wittgenstein – filosofie kompromisu a rezignace. K rané a pozdní koncepci filosofie u L. Wittgensteina. *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity. Studia minora facultatis philosophicae Universitatis brunensis*, 1974/1975, B 21-22, s. 98.

abychom pochopili významy vět, v kterých je nalézáme.⁷⁹ Už Austin tedy poukazuje naopak na přednost věty před slovy.

Pokud bychom chtěli tuto teorii demonstrovat na příkladu, pak můžeme uvést například odlišné chápání slova „matka“, a to v závislosti na kontextu už samotné věty.

Ve Vyhlášce Ministerstva zahraničních věcí se můžeme dočíst, že „(...) matky se zevnitř rozklepou nebo přivaří.“⁸⁰ Pokud bychom vycházeli například z definic ve slovníku, mohlo by dojít k dosti nepříjemné interpretaci daného ustanovení. Samozřejmě se v tomto případě jedná o šroubové matky. Toto však nedovodíme jen z významu samotného slova, ale až z jeho použití v dané větě v daném kontextu. Oproti tomu, vezmeme-li si ustanovení trestního zákoníku, že „matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí při porodu nebo hned po něm své novorozené dítě, bude potrestána odnětím svobody na tři léta až osm let,“⁸¹ tak v tomto kontextu běžného uživatele českého jazyka nenapadne přemýšlet nad tím, že by tím byla myšlena šroubová matka. Samotné slovo tomu však nenapoví.

K podobnému závěru pak dospívá i Wittgenstein ve *Filosofických zkoumáních*, když tvrdí, že „význam slova je jeho užívání v jazyce.“⁸² Zároveň s tím si pokládá otázku „Co je vlastně slovo?“, na kterou odpovídá, že „je analogická otázce „Co je figurka v šachu?““⁸³ Je zaveden pojem

⁷⁹ Austin, J. Význam slova [online] *Organon F: Medzinárodný Časopis Pre Analytickú Filozofiu*. Vol 5(3), s. 250–265. 1998, s. 251 [viděno 28. 4. 2020] Dostupné z: <<https://philpapers.org/rec/AUSVS>>

⁸⁰ III. 1. Vyhlášky Ministerstva zahraničních věcí č. 70/1996 Sb., o Úmluvě o celním projednávání mezinárodních přeprav nákladů prováděných automobilovou dopravou [online] *Codexis* [viděno 28. 4. 2020] Dostupné z: <<https://app.codexis.cz/doc/CR/96738/s/matky>>

Celé znění daného ustanovení je:

„Způsoby uzavření ložného prostoru musí odpovídat těmto podmínkám: 1. jakákoliv závěrová zařízení ložného prostoru (např. dvířka) musí být opatřena zařízením umožňujícím jednoduše a běžně přiložit celní závěru. Musí být k závěrovému zařízení přivařena nebo připevněna alespoň dvěma šrouby, jejichž matky se zevnitř rozklepou nebo přivaří.“

⁸¹ § 142 zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník. [online] *Codexis* [viděno 28. 4. 2020] Dostupné z: <<https://app.codexis.cz/doc/CR/17044/s/142>>

⁸² Wittgenstein, L. *Filosofická zkoumání*. Praha: Filozofický ústav AV ČR, 1993, bod 43.

⁸³ *Ibid.*, bod 108.

jazykových her. Ten má reflektovat to, že jazyk používáme při různorodých aktivitách⁸⁴. Při určování významu je důležitý způsob jejich užití.

Vezměme si, že někde vidíme nápis:

„Zavírejte dveře! Topí se.“

Pokud uvidíme tento nápis na dveřích panelového domu, zřejmě nás napadne, že dům je vytápěn topením, aby v něm nebyla zima. A jelikož nechceme topit zbytečně, tak žádáme ostatní, aby zavírali dveře. Situace našeho interpretování daného se však může změnit už pouze tím, že tento nápis uvidíme na ceduli u plaveckého bazénu. V tomto případě totiž připadá v úvahu ještě další varianta. Nějaký plavec se topí, chce se utopit a chce na to mít klid, tak nás žádá, abychom zavírali dveře, jelikož třeba nechce, aby ho rušil hluk z šaten. Tuto interpretaci zřejmě nebudeme považovat za úplně tu nejpravděpodobnější, ale mohla by nás napadnout. Vzhledem k tomu, že většina z nás nechce nechat nikoho umřít, tak bychom se asi raději ujistili, zda se v bazénu opravdu nikdo netopí.

Jde tedy o to, v rámci jaké jazykové hry jsou tyto výrazy použity. Peregrin upozorňuje na to, že v rámci těchto her je důležité postavení pravidel⁸⁵, v jakém kontextu slova používat a jak. Tato pravidla ale nemusí (dokonce nemohou) být explicitně formulovaná.⁸⁶

Tím se dostáváme k problematice jazykových her, které se budeme věnovat v následující podkapitole, kde si zároveň vyjasníme naši pozici a nahlížení na to, co je význam. Toto učiníme z prostého důvodu, pokud se hovoří o interpretaci nějakého textu, pak se hovoří o tom, že se mu snažíme přiřadit smysluplný význam. Stejně tak je tomu i při interpretaci normativních právních textů, kde rovněž interpreti hledají jejich význam. Jak si ale ukážeme v podkapitole 3.2 přiřazování významu a jazyková hra, kterou hrajeme v rámci interpretace a aplikace práva se v některých ohledech od „běžných“ jazykových her liší.

---

⁸⁴ Peregrin, J. Wittgenstein a pravidla našich jazykových her, s. 2 [online] *jarda.peregrin.cz* [viděno 29. 4. 2020] Dostupné z: <<http://ww.jarda.peregrin.cz/my-bibl/PDFtxt/536.pdf>>

⁸⁵ Wittgenstein, L. *Filosofická zkoumání*. Praha: Filozofický ústav AV ČR, 1993, bod 54.

⁸⁶ Peregrin, J. Wittgenstein a pravidla našich jazykových her, s. 3 [online] *jarda.peregrin.cz* [viděno 29. 4. 2020] Dostupné z: <<http://ww.jarda.peregrin.cz/my-bibl/PDFtxt/536.pdf>>

3.1 Význam a jazykové hry

Naším východiskem je to, že význam není statickou entitou, ale může se měnit, a to i díky tomu, že náš jazyk neslouží pouze k tomu, abychom popisovali „objektivní“ svět, který zde existuje nezávisle na nás. Náš jazyk používáme k mnoha různým aktivitám a účelům, jak jsme již výše zmínili, a skrze to, jak si konceptualizujeme svět, tak ho i vnímáme. Vymezujeme se vůči statickým, objektivistickým koncepcím významu. Budeme vycházet z toho, že význam není statická entita, přičemž toto statické pojetí významu lze vyzorovat například v rané filosofii Wittgensteina, který byl inspirován krom jiného Gotlobem Fregem, ale dynamická entita závislá na našich jazykových hrách.

Jazyk tedy neslouží k tomu, nebo pouze k tomu, aby reflektoval předem danou strukturu světa, ale prostřednictvím jazyka svět spoluutváříme. „Svět je jazykovým konstruktem v tom smyslu a do té míry, do jaké se pro nás skládá z věcí, které bychom jako věci nemuseli vidět, kdybychom neměli ten jazyk, který máme.“⁸⁷ Toto pojetí koresponduje s pojetím jazyka a významu tak, jak ho chápe například pozdní Wittgenstein, nebo Sellars. V tomto pojetí tak dochází k posunu „od chápání jazyka jako sady obrázků nějakých věcí k chápání jazyka jako sady nástrojů užívaných pro dosažení nějakého cíle.“⁸⁸ V tomto pojetí pak významy výrazů nejsou věci, které by byly těmito výrazy „onálepkovány“, ale význam je pak spíše „způsob užívání tohoto výrazu, jeho role v rámci naší jazykové aktivity.“⁸⁹

Tato jazyková aktivita je aktivitou společenskou, důležité je fungování jazyka a jeho užívání ve společnosti, jazyk tak není záležitostí subjektivní, ale intersubjektivní.⁹⁰ Významy vzhledem k tomuto našemu pojetí nemůžeme hledat ve světě, který je na nás nezávislý, ale je nutné je pojímat spíše jako „geometrické tvary: nemá (tedy) smysl je hledat v reálném světě, neboť jsou spíše prismaty, která nám umožňují relevantní část

---

⁸⁷ Peregrin, J. *Význam a struktura*. Praha: Oikoymenh, 1999, s. 141.

⁸⁸ Peregrin, J. *Obrat k jazyku a analytická filosofie*. In: Peregrin, J. *Obrat k jazyku: druhé kolo* (Jazyk, myšlení a svět v názorech postanalytických filosofů), 1998, s. 17.

⁸⁹ Peregrin, J. *Obrat k jazyku a analytická filosofie*, s. 22.

⁹⁰ „Jazyk a jeho faktické fungování je (...) – na rozdíl od myšlení – něco ve své podstatě snadno intersubjektivně uchopitelného (...): takže v úvahu připadá mnohem spíše nikoli vysvětlovat jazyk pomocí myšlení, ale myšlení pomocí jazyka.“

Peregrin, J. *Význam a struktura*, s. 38.

světa chápat naším lidským způsobem.“⁹¹ Významy jsou tak spoluutvářeny lidmi, kde se jim učíme v interakci s ostatními, a i díky jejich kritickým postojům můžeme dovozovat to, jak máme správně hrát jazykovou hru.⁹²

Koncept jazykových her je spojen se jménem Wittgensteina, který ho použil ve svých *Filosofických zkoumáních*. Wittgenstein čtenáře odkazuje na to, ať si všimne, kolik rozmanitých věcí dokážeme prostřednictvím jazyka dělat. Přirovnává pak slova k nářadí v bedně s nářadím, jak uvádí:

„Představte si nářadí v krabici s nářadím: je tam kladivo, kleště, pila, šroubovák, pravítko, nádoba na lepidlo, lepidlo, hřebíky a šrouby. - Funkce slov jsou stejně rozmanité jako funkce těchto předmětů. (...)“⁹³

S těmito nástroji pak hrajeme jazykové hry. Uvádí pak co vše můžeme prostřednictvím jazyka dělat. Můžeme například „dávat příkazy a ty následně plnit - popisovat vzhledu předmětu, nebo udávat jeho rozměry - konstruovat předměty na základě jejich popisu (náčrtu) - podávat zprávy o události- spekulovat o události-“⁹⁴. Existují tak rozkazy, doporučení, tvrzení, tázání se, aj. Jazykové nástroje můžeme používat k tomu,

⁹¹ Peregrin, J. *Význam a struktura*, s. 244.

⁹² Peregrin, J. *Wittgenstein a pravidla našich jazykových her*, s. 3.

Obdobně pak uvažovat například Quine:

„Významy jsou především významy jazyka. Jazyk je společenskou dovedností, kterou my všichni získáváme výhradně na základě poznatků o zjevném chování jiných lidí za veřejně rozpoznatelných okolností.“ Quine, W. V. O. Ontologická relativita. In: Peregrin, J. *Obrat k jazyku: druhé kolo (Jazyk, myšlení a svět v názorech postanalytických filosofů)*, s. 49.

Odkaz na intersubjektivitu můžeme spatřovat například i v následujícím:

„Člověk může přece něco říci, jen když se naučil mluvit. Kdo tedy něco chce říci, musel se k tomu také naučit ovládat určitou řeč; a je nicméně jasné, že mohl chtít mluvit, a proto ještě nemusel mluvit skutečně. Zrovna tak jako člověk netančí tím, že tančit chce.“

Wittgenstein, L. *Filosofická zkoumání*, bod 74.

Toho, že otázka hledání významu má normativní charakter si všímá už Sellars, když při zkoumání toho, co je význam „klade důraz na to, že význam nespočívá v tom, jak se výraz skutečně užívá, ale v tom, jak se **správně** užívá čili jak by se **měl** užívat“.

Peregrin, J. *Význam a struktura*, s. 185.

⁹³ Wittgenstein, L. *Philosophical Investigations*, bod 11.

⁹⁴ *Ibid.*, bod 23.

Překlad vlastní. V originále: “giving orders, and obeying them— Describing the appearance of an object, or giving its measurements—Constructing an object from a description (a drawing)— Reporting an event— Speculating about an event—“

abychom dělali různé věci. Proto Wittgenstein vidí mluvení jako aktivitu, jako součást naší životní formy.⁹⁵

*„A tato mnohost není něčím pevně daným, jednou provždy daným, ale vznikají nové typy jazyka, nové jazykové hry, jak můžeme říci, a jiné zastarávají a upadají v zapomnění.“*⁹⁶ Zde vidíme odkaz na dynamiku a na to, že je možné, že se významy mění. Wittgenstein dospívá k tomu, že významem slova je jeho použití v rámci jazyka⁹⁷, právě v naší jazykové praxi, v našich jazykových hrách.

Wittgenstein volí označení jazyková hra kvůli tomu, že i „běžné“ hry sdílejí s jazykovými hrami různorodost, kde vybízí čtenáře, aby se zamyslel nad tím, co sdílejí ty aktivity, které nazýváme hrami. Odkazuje na deskové hry, karetní hry, Olympijské hry, míčové hry a ptá se, co mají společného, co všechny tyto aktivity (hry) dělá hrami.⁹⁸ Můžeme se domnívat, že to je ten fakt, že bychom něco mohli nazvat hrou, tak musí být určena pravidla této hry. Tato pravidla pak tuto hru konstituují.

Jako příklad můžeme uvést šachy. Kdy můžeme říci, že někdo hraje šachy? Právě tehdy, když vytváří aktivitu, která se řídí pravidly šachu. Hru šachu nám nekonstituují jednotlivé fyzické figurky, neboť můžeme hrát i s jinými předměty, pokud však budeme následovat pravidla šachu, pak i v tomto případě můžeme říci, že hrajeme šachy. Rovněž je vhodné si uvědomit, že s tím, že nám pravidla konstituují hry souvisí to, že nám tato pravidla otevírají „nový prostor“, který by zde bez nich neexistoval.⁹⁹ Jedná se tedy o konstrukci výše zmíněného fantastického virtuálního světa.

Pokud budeme pokračovat s příkladem hry šachů, pak zcela jistě můžeme říci, že nám pravidla šachu otevírají prostor, kde můžeme vytvářet aktivitu, kterou bychom bez jejich existence nemohli. Pokud bychom neměli pravidla šachu, pak se nám neotevře – nazvěme to – prostor šachu. Bez pravidel této hry bychom se museli pohybovat pouze ve fyzikálním prostoru, kde by nic jako šachy neexistovalo.

---

⁹⁵ Ibid., bod 23.

Překlad vlastní. V originále: *“And this multiplicity is not something fixed, given once for all; but new types of language, new language-games, as we may say, come into existence, and others become obsolete and get forgotten.”*

⁹⁶ Ibid., bod 23.

⁹⁷ Ibid., bod 43.

⁹⁸ Ibid., bod 66.

⁹⁹ Peregrin, J. *Wittgenstein a pravidla našich jazykových her*, s. 1.

V této souvislosti je rovněž vhodné uvést, že tento prostor není neomezený, ale že ta samá pravidla, která ho otevírají, ho zároveň jistým způsobem omezují, neboť na základě nich můžeme rozeznávat mezi správnými a nesprávnými tahy v dané hře. Není tomu však tak, že by nám tato pravidla přesně diktovala, co máme v kterém konkrétním okamžiku dělat, který konkrétní tah máme odehrát, ale zároveň tyto naše možnosti učinit v rámci hry nějaký tah, omezují.¹⁰⁰ Neříkají nám například „Tvým prvním tahem musí být tah prvním pěšcem zleva.“, ale říkají nám, že pakliže chceme táhnout pěšcem, pak můžeme učinit pouze takový a takový tah a které tahy naopak pěšcem činit nesmíme.

Wittgenstein pak pravidla přirovnává k ukazateli cesty:

„Určité pravidlo je tu jako nějaký ukazatel cesty. – Neponechává žádné místo pro pochybnost o tom, jakou cestou mám jít? (...) Mohu tedy říci, že ukazatel ponechává přece jen určitou možnost pochybnosti. Nebo spíše: někdy ponechává možnost pochybnosti, někdy ne. (...)“¹⁰¹

Tato pravidla tak můžeme spíše vidět jako omezení toho, co dělat nesmíme. Konstitutivní pravidla nám říkají, co smíme a nesmíme s jednotlivými figurkami dělat, jaké tahy jsou jimi možné a za jakých podmínek, neříkají nám však, co přesně máme dělat, neurčují nám jeden jediný možný tah. V mnoha situacích totiž máme na výběr, kterou figurkou budeme hrát, a i u této figurky máme na výběr, kam s ní budeme táhnout, díky pravidlům však rovněž víme, jaký tah není možný. Tato pravidla tak nemůžeme vidět jako rozkazy, ale spíše jako nasměrování, která nám

¹⁰⁰ Ibid., s. 12:

„Pravidla vaření vymezují, jak vařit tak, aby byl výsledek chutný nebo alespoň jedlý, avšak to je dáno nezávisle na nich faktickým stavem světa a lidského zažívacího ústrojí. Pravidla vaření nám jenom pomáhají se těchto na nich nezávisle daných omezení držet. Naproti tomu pravidla šachu nebo jazykové hry vztyčují nová omezení tam, kde předtím žádná nebyla a tím pro nás staví stěny jakéhosi úplně nového virtuálního prostoru, prostoru, který by bez nich neexistoval a ve kterém můžeme podnikat něco, co bychom jinak nemohli. Zdá se mi tedy, že pravidla jsou z tohoto hlediska něco jako stěny obydlí: omezují nás, neboť nám brání nám v tom, abychom se pohybovali v určitých směrech, ale to neznamená, že by nám neponechávaly žádnou svobodu pohybu. A navíc nám výměnou za to omezení dávají něco podstatného: prostor, kde mohu bydlet a provádět spoustu věcí, které by mě jinak ani nenapadly. V případě pravidel našeho jazyka jde o prostor, kterému můžeme říkat prostor smysluplnosti - prostor, do kterého musíme vstoupit, abychom se stali v pravém slova smyslu racionálními, komunikujícími, pojmově myslícími, a tedy v pravdě lidskými, bytostmi.“

¹⁰¹ Wittgenstein, L. *Filozofická zkoumání*, s. 55.

říkají, co s kterou figurkou činit smíme a zároveň omezení, která nám říkají, co nemáme a nemůžeme dělat.¹⁰²

Tyto vlastnosti pak sdílí s hrami i jazyk a jazykové hry. To, co konstituuje význam jsou pak právě pravidla, která musíme následovat, abychom hráli správně jazykovou hru, abychom pouze nevydávali zvuky, ale abychom se dostali do prostoru smysluplnosti.¹⁰³ V Sellarově terminologii se našimi tvrzeními, hraním našich jazykových her, dostáváme do prostoru důvodů.¹⁰⁴ V tomto prostoru pak rovněž, když hrajeme jazykové hry, činíme tahy. V případě jazykových her pak Brandom vyzdvihuje jednu hru oproti ostatním jazykovým hrám, a tou je hra na ***ptaní se a udávání důvodů***. Ta je podle něho tou nejdůležitější a nejzákladnější hrou, kterou v rámci naší jazykové praxe hrajeme.

Tato hra ve stručnosti obnáší to, že pokud něco (smysluplného) tvrdíme, pak musíme být připraveni na to, že naše tvrzení někdo zpochybní a my budeme muset naši pozici odůvodnit. To se pojí s významem tím způsobem, že podle této koncepce je významem inferenční role¹⁰⁵, která se sestává z toho, že každé tvrzení je výsledkem odvození (inference) z tvrzení jiných a zároveň je i východiskem pro tvrzení další. Tvrdí tedy, že inferenční pravidla nejsou důležitá pouze v rámci logiky, ale i běžného jazyka¹⁰⁶, proto se tento přístup nazývá inferencialismem.

Pokud bychom se podívali do historie právního myšlení, pak můžeme inferencialismus vztáhnout ke skandinávskému právnímu realismu. Alf Ross ve svém článku *Tû-Tû* naráží přesně na námi rozebíranou problematiku, z toho důvodu si nyní jeho článek blíže představíme a na jeho příkladu vysvětlíme inferencialistický přístup.

Ross byl k napsání tohoto článku inspirován výzkumem antropologa Ydobona, který prováděl výzkum jednoho z nejprimitivnějších

---

¹⁰² „(...) není úplně vymezeno pravidly. Jak ale vypadá hra, která je úplně vymezena pravidly. Jak ale vypadá hra, která je úplně vymezena pravidly? Její pravidla nepřipouštějí vznik žádné pochybnosti, ucpávají jakoukoli skulinu.“

Wittgenstein, L. *Filosofická zkoumání*, bod 84.

¹⁰³ Peregrin, J. *Wittgenstein a pravidla našich jazykových her*, s. 12.

¹⁰⁴ Např. Sellars, W. *Empiricism and the Philosophy of Mind*. Cambridge, Massachusetts, London: Harvard University Press, 1997, s. 76.

¹⁰⁵ Peregrin, J. *Inferentialism: Why Rules Matter*, s. 25.

¹⁰⁶ Ibid.

kmenů té doby v Jižním Pacifiku. Tento kmen se nazýval *Noît-cif*.¹⁰⁷ Ydobon popisoval to, že členové kmene používají slovo *Tû-Tû*, kde toto slovo má významné postavení v jejich životě, a to i přes to, že vlastně k ničemu nereferuje a tvrdil, že je velice těžké určit jeho význam. Členové kmene ho totiž používali k tomu, aby popsali to, že pokud se někdo dopustí nějakého závažného porušení některých důležitých pravidel, tedy pokud poruší nějaké tabu, tak je nutné, aby tento člověk prošel zvláštním ceremoniálem očištění, neboť věřili, že tím, že porušil tabu je infikovaný a může ohrozit nejen sebe, ale i další členy kmene.¹⁰⁸

Mezi tato tabu patřilo například to, pokud nějaký člen kmene snědl jídlo, které bylo připravené pro náčelníka, nebo pokud někdo zabil totemové zvíře, nebo pokud se někdo intimněji stýkal se svou tchyní.¹⁰⁹ V takovém případě pak měl následovat ceremoniál očištění. Ross je přesvědčen, že se tento kmen nachází ve stavu té nejtemnější a největší pověrčivosti, neboť je zřejmé, že slovo *Tû-Tû* nic neznamená, že je to slovo, kterému schází jakýkoli význam, ale uvádí, že i přes to má v jazyce kmene důležitou funkci, která se pak projevuje i v praktických konsekvencích a v životě kmene.¹¹⁰

Na tomto místě je důležité čtenáře upozornit na to, že my nebudeme s Rossem souhlasit v tom, že by slova jako *Tû-Tû* neměla žádný význam, ale budeme využívat jeho analýzy, která přesně odpovídá tomu, jak je právě význam v inferencialistickém pojetí koncipován. Ross je totiž ovlivněn objektivistickými teoriemi významu, což není překvapivé, neboť ty byly v té době nejrozšířenější, a jelikož je z jeho analýzy zřejmé, že slovo *Tû-Tû* nemá žádný referent¹¹¹, tak tvrdí, že je bezsmyslné

¹⁰⁷ Ross, A. *Tû-Tû* [online] *Stokholm Institute for Scandinavian Law*, s. 139 [viděno 10. 7. 2023]. Dostupné na: <[5980 \(lawpub.se\)](#)>

¹⁰⁸ *Ibid.*, s. 139.

¹⁰⁹ Brožek, B. On *Tû-Tû* [online] *Journal for constitutional theory and philosophy of law*, 2015 [viděno 10. 7. 2023]. Dostupné na: <[On tû-tû \(openedition.org\)](#)>

¹¹⁰ Ross, A. *Tû-Tû*, s. 139.

¹¹¹ Již jsme zmiňovali to, že i samotný Ludwig Wittgenstein ve své rané tvorbě zastával tuto pozici. Byl totiž rovněž ovlivněn myšlením jeho doby, kde převažoval logický pozitivismus. Raný Ludwig Wittgenstein byl hodně ovlivněn například Gottlobem Fregem, který ve svém článku *O Smyslu a Významu* tvrdí, že významem je předmět, ke kterému se slovo vztahuje. Frege k tomu dospívá na základě toho, že tvrdí, že věta „Jitřenka je Večernice“ je pravdivá, neboť Jitřenkou se rozumí nejjasnější hvězda na ranní obloze, Večernicí se rozumí nejjasnější hvězda na noční obloze a obě tyto jsou označením pro planetu Venuši. Frege tak dospívá k tomu, že významem slov „jitřenka“ a „Večernice“ je

(„nonsense“). Pokud však upustíme od tohoto objektivistického chápání významu, což jsme výše uvedli, že v této práci děláme, pak uvidíme, že i tato slova mají význam.

Proč tedy Rosse a jeho *Tû-Tû* zmiňujeme? Je to z toho důvodu, že provádí zdařilou inferencialistickou analýzu tohoto pojmu a sám upozorňuje na velice důležité aspekty používání slov, které pak Wittgenstein, Sellars a následně inferencialisté zdůrazňují. Jak bude zřejmé z dalšího textu. Jak tedy Ross analyzuje, jak to on sám nazývá, funkci slova *Tû-Tû*? Nejprve rozlišuje mezi tvrzeními a preskripcemi, kde tvrzení spojuje s tím, že popisují realitu, stav věcí („state of affairs“), to, co se „skutečně“ je. Uvádí příklad tvrzení, a to „Můj otec je mrtvý.“ Jedná se tedy o to, že je zde mrtvé tělo někoho, kdo byl mým otcem. Oproti tomu uvádí preskripci, kde uvádí příklad příkazu „Zavři dveře!“ Zde uvádí, že to má jistý vztah ke stavu věcí, tedy k zavřeným dveřím, ale nepopisují realitu, tedy to, co skutečně je.¹¹² Tímto chci, aby se stav věcí změnil. Chci, aby se z nezavřených dveří, staly dveře zavřené.¹¹³

Toto rozlišení pak využívá k tomu, aby ukázal, že slovo *Tû-Tû* nám, podle Rossových slov, funguje jako „užitečná spojnice“ mezi různými stavy věcí a preskripcí, což můžeme vidět na následujícím:

„1. Pokud někdo sní jídlo, které bylo připraveno pro náčelníka, stává se *tû-tû*.“

---

právě planeta Venuše, tedy jejich referent, to k čemu tato slova referují, co označují. V čem se liší je pak smysl – způsob danosti. V jednom případě se jedná o „nejjasnější hvězdu ranního nebe“, v druhém případě je pak způsob danosti odlišný, tedy „nejjasnější hvězda večerního nebe“.

Více k tomu Frege, G. O smyslu a významu. *Scientia & Philosophia*, no. 4, 1993, přeložil Jiří Fiala, s. 33–75.

Osobně se domnívám, že Frege nemůžeme vidět jako zastávce čistě reprezentacionalistického pojetí, neboť je zřejmé, že si byl vědom i pragmatických aspektů jazyka. Tomuto se však na tomto místě nebudeme blíže věnovat, neboť to není středem naší pozornosti.

¹¹² Ross, A. *Tû-Tû*, s. 140.

Poznámka na okraj, pokud bychom chtěli být důslední, pak bychom mohli zmínit, že i samotné slovo otec bychom možná nemohli považovat za čistě deskriptivní slovo, jehož významem je pouze referent. Tedy, nějaká konkrétní osoba, ale rovněž za slovo, které má mimo jiné i své normativní konsekvence.

¹¹³ Zde můžeme vidět spojnicí mezi Rossovou poznámkou a analýzou řečových aktů, kterou provedl John Austin. K řečovým aktům a jejich funkcím a vztahu ke světu více např. Austin, J. L. *How to Do Things with Words*. Oxford: Clarendon Press, 1962.

*2. Pokud je někdo tû-tû, pak musí projít ceremoniálem očištění.*¹¹⁴
 Ross pak uvádí, že „nyní je zřejmé, že zcela nezávisle na tom, co tû-tû znamená, nebo dokonce zda vůbec něco znamená, budou tyto dva výroky, pokud se spojí v souladu s obvyklými pravidly logiky, znamenat totéž, co následující výrok:

*3. Pokud někdo snědl jídlo, které bylo připraveno pro náčelníka, pak musí projít ceremoniálem očištění.*¹¹⁵

Člověk se stává tû-tû z různých důvodů, jak bylo uvedeno a u všech těchto případů by mohla být provedena stejná analýza. Takže pokud by totiž členové kmeny neměli v jejich slovníku slovo Tû-Tû, pak by muselo být nahrazeno souvětími:

- (1) Pokud sníš jídlo, které bylo připraveno pro náčelníka, pak musíš projít ceremoniálem očištění.
- (2) Pokud se intimněji stýkáš se svou tchyní, pak musíš projít ceremoniálem očištění.
- (3) Pokud zabiješ totemové zvíře, pak musíš projít ceremoniálem očištění.

Slovo tû-tû tak, podle Rosse, plní funkci zkratky mezi „výčtem“ podmínek a v tomto případě pouze jednou konsekvencí, kterou je projití ceremoniálem. V některých případech však může být i konsekvencí mnohem více. Tomu tak je například v případech, které rovněž Ross uvádí, a tím jsou slova, která používáme typicky v rámci práva. Ross uvádí slova „půjčka“, „nárok“, nebo „vlastnictví“, kde tato podle něho plní stejnou funkci a můžeme je analyzovat po vzoru slova tû-tû. Vezměme si slovo „vlastnictví“. Ross uvádí, že bychom mohli v rámci práva mohli rovněž pracovat bez tohoto slova (stejně jako členové kmene bez slova tû-tû), ale museli bychom ho nahradit spoustou dalších souvětí, mezi nimi by například mohla být následující:

„pokud člověk nabyde věc koupí, pak mu náleží právo na její navrácení od každého, kdo u sebe tuto věc drží,

pokud někdo zdědí věc, pak mu náleží právo na náhradu škody vůči tomu, kdo by zaviněně tuto věc zničil,

(...)

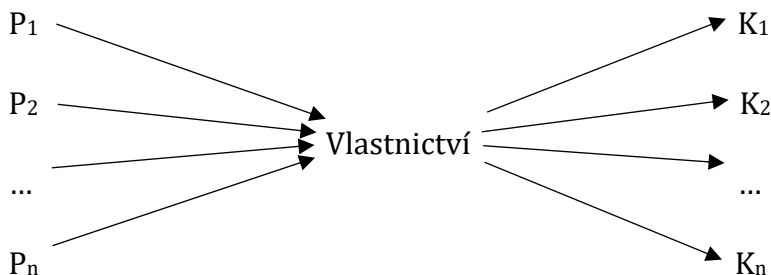
pokud někdo nabyde věc exekucí jako věřitel a věc si následně přivlastní jiná osoba, bude tato potrestána za krádež,

¹¹⁴ Ross, A. *Tû-Tû*, s. 141.

¹¹⁵ *Ibid.*, s. 141.

*a tak dále, (...)*¹¹⁶

V tomto případě tak máme velké množství podmínek na straně jedné a velké množství konsekvencí na straně druhé¹¹⁷ a podle Rosse je slovo „vlastnictví“ spojuje. Toto bychom mohli zjednodušeně graficky znázornit následovně (Ilustrace č. 1. P jsou podmínky, K jsou konsekvence):

Tato slova tak, podle Rosse, stejně jako slovo *tû-tû* neodkazují k něčemu reálně existujícímu, jsou to „prázdná slova bez jakékoli sémantické reference“¹¹⁸. Když se na toto ovšem podíváme inferencialistickou perspektivou, tedy námi zvolenou perspektivou, pak přesně tato pravidla, inferenční pravidla, konstituují význam. Pokud totiž o někom tvrdím, že je například vlastníkem nějaké věci, tak význam tohoto tvrzení spočívá v tom, z jakých výroků ho mohu odvodit, ale nejen to, tedy nezávisí pouze na „podmínkách aplikace“ (v našem schématu výše označených jako „podmínky“, „P“), ale je pro jeho určení velice podstatné i to, jaké další výroky z něj mohu odvodit (v našem schématu výše označených jako „konsekvence“, „K“). Z toho sestává inferenční role tvrzení, která jest jejich významem.¹¹⁹

Tyto podmínky a konsekvence mohou zůstat nevyřčené, implicitní. Pakliže se nás ovšem někdo začne ptát na důvody, které nás k našemu tvrzení vedly, pak by se měly stát explicitními a měli bychom je uvést. V případě konsekvencí je tomu tak, že pokud něco tvrdím, pak na sebe беру závazek a jsem mimo jiné zaván k tomu, že pokud tvrdím

¹¹⁶ Ross, A. *Tû-Tû*, s. 147.

¹¹⁷ Když se a daná souvětí podíváme pořádně, tak je nám hned zřejmé, že celá situace je ještě mnohem komplikovanější, neboť i v rámci těchto souvětí jsou používána slova, která využíváme ke komunikaci v právu jako například „zdědit“, tedy slovo „dědictví“, nebo „koupě“, nebo „exekuce“, aj., která by opět mohla být analyzována po vzoru *tû-tû*, čímž by se nám to celé ještě zkomplikovalo.

¹¹⁸ Ross, A. *Tû-Tû*, s. 145.

¹¹⁹ Peregrin, J. *Inferentialism: Why Rules Matter*, s. 25.

(přijímám) tvrzení A a tvrzení B, C a D jsou z něj odvoditelná, pak tím, že tvrdím A nemohu nepřijmout tvrzení B, C a D, pokud je někdo pronese. Z tohoto holistického pojetí se skládá naše konceptuální porozumění.

Tímto našim konceptuálním porozuměním se pak lišíme například od papouška, který se může klidně naučit reagovat na červené věci tím, že pronese: „Toto je červené.“, protože papoušek nerozumí tomu, co říká. Sice se naučil reagovat na červené věci tím, že pronese shluk zvuků „Toto je červené“, není ovšem schopen dalších inferencí, ani není schopen, pakliže se ho dotážeme, uvést důvody, které ho k tomuto jeho tvrzení vedly¹²⁰. Naproti tomu, pokud je člověk již kompetentním uživatelem nějakého jazyka, tak je schopen tuto svou pozici, své tvrzení, že něco je červené, obhájit tím, že bude udávat důvody a rovněž je schopen z tohoto tvrzení odvodit tvrzení další a je schopen rozpoznat, která tvrzení jsou s proneseným tvrzením naopak neslučitelná.

Například, pokud tvrdím, že něco je červené, pak musím souhlasit s tvrzením, že ta daná věc je barevná, jelikož červená je barvou. A nejen to, rovněž vím, že mé tvrzení, že je věc červená je neslučitelné s tvrzením, že je ta samá věc zelená. Jak uvádí Brandom, tak „*papoušek nepovažuje "Toto je červené" za neslučitelné s "Toto je zelené", ani za následek tvrzení "Toto je šarlatové", z něhož by vyplývalo "Toto je barevné".*“ *Nakolik opakovatelná odpověď není pro papouška zachycena v praktických pravidlech inference a ospravedlnění, a tedy vytváření dalších soudů, není to vůbec konceptuální, nebo kognitivní záležitost. To, co papouškovi (...) chybí, je pochopení důležitosti, kterou má jeho odpověď jako důvod pro vytváření dalších tvrzení a nabývání dalších přesvědčení, její role ospravedlňující některé další postoje a projevy a vylučující jiné. Pojmy jsou inferenčně artikulovány. Jejich uchopení v praxi znamená umět se orientovat ve vlastnostech inference a inkompatibility, do nichž jsou zachyceny.*“¹²¹

Zde tak vidíme rozdíl mezi pouhou responzivní klasifikací u papouška a konceptuální klasifikací u lidských bytostí – „*je to ovládnutí techniky ptaní se a udávání důvodů. (...) Porozumění konceptu znamená (...) praktické ovládnutí inferencí, které jsou zahrnuty – vědět, ve smyslu být prakticky schopný rozlišit, co dalšího mohu z použití konceptu odvodit a z čeho jsem tento koncept odvodil.*“¹²² Proto je jazyková hra na ptaní se

¹²⁰ Brandom, R. B. *Making It Explicit. Reasoning, Representing, and Discursive Commitment*. Cambridge, London: Harvard University Press, 2001, s. 89.

¹²¹ Ibid.

¹²² Ibid.

a udávání důvodů tou jazykovou hrou, kterou Brandom považuje za tu nejdůležitější a základní.

3.1.1 Rozpoznávání pravidel

Nyní když jsme si vysvětlili mimo jiné koncept jazykových her, tak se můžeme ptát, jak vypadají pravidla, podle kterých hrajeme hru na ptaní se a udávání důvodů? Již výše bylo zmíněno, že tato pravidla jsou vágní a implicitní, vyskytují se a objevují se v rámci naší jazykové praxe. Tím se, můžeme říci, liší jazykové hry od her ostatních. U všech ostatních her máme totiž explicitně formulovaná pravidla, vezměme si jako příklad opět šachy. Tam máme jasně určeno, jak můžeme táhnout s kterou figurkou, pakliže tato pravidla nenásledujeme, tak můžeme říci, že nehrajeme šachy, nebo že je hrajeme špatně.

U jazyka je tomu jinak, neboť pokud bychom chtěli tvrdit, že máme explicitně formulovaná pravidla, kterými se v rámci jazykových her máme řídit, tak bychom potřebovali další pravidla, která by nám určovala, jak tato pravidla interpretovat, pokud by i tato pravidla měla být explicitní, pak bychom potřebovali další pravidla, která by určovala, jak máme interpretovat pravidla, jak máme interpretovat pravidla, a tak do nekonečna. Došlo by zde tak k nekonečnému regresu¹²³. Z toho důvodu

---

Brandom zde odkazuje na dílo Wilfrida Sellarse, který právě tento aspekt, aspekt ovládnutí techniky ptaní se a udávání důvodů zdůrazňuje. Stejně tak tomu bylo v díle pozdního Wittgensteina.

Této technice se samozřejmě musíme během života učit. Malé dítě se může naučit stejně responzivní odpovědi jako papoušek, aniž by porozumělo tomu, co říká, aniž by tedy bylo schopno justifikovat to, co proneslo, a aniž by bylo schopno pochopit, ke kterým dalším tvrzením se svou promluvou zavázalo, tedy, která další tvrzení jsou odvoditelná z toho, co proneslo.

¹²³ Blíže k tomu, jak se vyhnout tomuto regresu Preston, S. *The Single Minded Animal. Shared Intentionality, Normativity and the Foundation of Discursive Practice*. New York and London: Routledge, s. 125 an.:

“The regress argument is sound: if linguistic activity were everywhere and always a matter of following a rule, in the sense of framing an explicit prescription and acting on the basis of a recognition of the propriety of that prescription, then there must be an infinite meta-linguistic hierarchy to make sense of linguistic activity.

To avoid accepting this conclusion, we need to explain how to conceive of linguistic activity as rule-obeying, in a suitably broad sense, without requiring that linguistic activity is

je nutné, aby tato pravidla byla implicitní. Při učení se jazyku tak dochází k modulaci významu automaticky a víceméně kooperativně¹²⁴ v rámci jazykových her, které hrajeme s ostatními.

Jak uvádí Vojtěch Kolman:

„Porozumění jazyku představuje (Wittgensteinovými slovy) zvládnutí určité techniky. Pravidlům užití výrazů jazyka (mysleme si zde třeba predikátorová pravidla typu ›je-li něco pes, nesmíš popírat, že je to savec‹, případně úsudková pravidla obecně) se zprvu učíme ›empiricky‹ – nejsou nám vysvětlena, tj. nepodléhají (meta)jazykové kontrole, ale jsme v nich, resp. v jejich následování ›vycvičení‹. »Následuji-li pravidlo, nevolím. Následuji pravidlo slepě.«“¹²⁵

Otázkou pak je, jak tato implicitní pravidla určujeme a poznáváme. K tomu Wittgenstein poznamenává:

„Mysleme na to, v jakých případech říkáme, že se nějaká hra hraje podle určitého pravidla!

Pravidlo (totiž) může být pomůckou při vyučování této hře. Ten, kdo se učí, se ho dozvídá a procvičuje se v něm. – Nebo je náčiním hry samotné. – Nebo: Pravidlo se nepoužívá ani při vyučování, ani při samotné hře, je ale uvedeno v seznamu jejich pravidel. Člověk se této hře učí tak, že se dívá, jak ji hrají ostatní. Říkáme však, že se hraje podle takových a takových pravidel, protože pozorovatel je může z praxe této hry vyčíst, - jako přírodní zákon, kterým se hraní řídí. – Jak ale ten pozorovatel v tomto případě odliší chybu hrajícího od správného hraní? – Pro to lze najít vodítka v chování hráčů. Mysleme na charakteristické chování těch, kteří opravují přeřeknutí. Poznat, že to někdo dělá, by bylo možné, i kdybychom nerozuměli jeho jazyku.“¹²⁶

Jak vidíme, tak těmto implicitním pravidlům se můžeme naučit nejen tím, že nám je někdo explicitně formuluje, tedy že nalezneme jejich přesné znění, kterým bychom se řídili, ale i tím, že sledujeme praxi ostatních. To by mohlo svádět k myšlence, že pravidla rozeznáme podle pravidelného chování ostatních. Určující by tedy bylo, co dělá většina. Tak tomu ovšem není, a to díky prvku kritiky, tedy hodnocení a případné

---

always a matter of following a rule. This being so, we can avoid falling victim to a regress (...).“

¹²⁴ Ludlow, P. *Living Words: Meaning Underdetermination and Dynamic Lexicon*. Oxford: Oxford University Press, 2014, s.7.

¹²⁵ Kolman, V. *Logika Gottloba Frega*, s. 57.

¹²⁶ Wittgenstein, L. *Filosofická zkoumání*. Praha: Filozofický ústav AV ČR, 1993, bod 54.

korekce našeho jednání, našich tahů v jazykových hrách, ostatními. Pakliže ostatní, kteří hrají jazykovou hru, mají pocit, že někdo nedodržel její pravidla, dají to najevo svým kritickým postojem. Může se tak stát, že tento kritický postoj bude mít menšina vůči většině. Nemůžeme tak zaměřovat hraní podle pravidel s tím, co se pravidelně vyskytuje.¹²⁷

Jak je ale možné, že tato pravidla identifikujeme? Jak je možné, že tato nevyřčená pravidla „vidíme“? Je to tím, že jsme normativními tvory, kde tato naše charakteristika bude ještě velice důležitou i v dalších částech této práce. Konkrétně bude hrát svou roli, když budeme diskutovat morální intuice. Co však znamená, že je člověk tvor normativní? Například Sellars na toto naráží, když uvádí, že:

„Když Bůh stvořil Adama, zašeptal do jeho ucha: „V každém jednání a v každé situaci uvidíš a rozeznáš pravidla, (...). Pokud přestaneš rozeznávat a vnímat pravidla, pak budeš chodit po čtyřech.““¹²⁸

Hovoří o tom, že všude vidíme pravidla a vzory, a co víc, postupem času se jim nejen přizpůsobujeme, ale začínáme se jimi řídit, stáváme se jejich plnokrevnými dodržovateli. A pokud jsme plnokrevnými následovateli, pravidla nejen dodržujeme, ale chceme, aby je dodržovali i ostatní. Když jsme ještě cvičenci („trainees“), tak vidíme pravidla – často implicitní pravidla, jejichž existenci můžeme odvodit jen z kritických postojů druhých – cvičitelů, kteří již prošli sociálním výcvikem – a ze způsobu, jakým se druzí chovají. My pak tato pravidla internalizujeme a vnímáme je pak jako něco, co by mělo být.¹²⁹

V tomto kontextu je důležité si uvědomit, že pravidla mohou být „následována“ různými způsoby. Preston Stovall pak rozlišuje, inspirován mimo jiné právě i Sellarsovou filosofií, mezi pěti různými stupni normativity, kde u člověka dochází k postupnému vývoji, kdy se u něj z počátku jedná spíše o imitaci a až postupem času z člověka stává plnokrevný dodržovatel a následovatel pravidel („full-blooded rule-follower“). Rozlišuje mezi aktivitou v souladu se vzorcem („patter-conforming activity“), aktivitou řízenou vzorcem („pattern-governed

¹²⁷ Peregrin, J. Rules as Impetus of Cultural Evolution. *Topoi*. 2013, roč. 33, s. 531–545, s. 535.

¹²⁸ Sellars, W. Language, Rules and behavior. In: Hook, S. *John Dewey: philosopher of science and freedom*. New York: Dial Press, 1949, s. 289–315, s. 298.

¹²⁹ Sellars, W. Language as Thought and as Communication. In: Scharp, K., Brandom, R. B. *In the Space of Reasons. Selected Essays of Wilfrid Sellars*. Harvard University Press, 2007, s. 57–80.

activity“), aktivitou řízenou pravidlem („rule-governed activity“), aktivitou reprezentující pravidla („rule-representing activity“) a konečně aktivitou dodržování a následování pravidel („rule-following activity“).¹³⁰

V prvním případě, tedy aktivita v souladu se vzorcem spojuje s pravidelnostmi v přírodě, jako příklad můžeme uvést to, pokud necháme železo na dešti, pak nám začne rezivět. Jedná se o vzorec, ovšem samo železo si nevybralo, že zreziví. Druhý stupeň pak spojuje s organismy, třeba i lidským organismem, kde uvádí příklad toho, že se atletovi při sprintu rozbuší rychle srdce. I toto rozbušení se srdce je v souladu s jistým vzorcem, tedy, že při fyzické námaze se organismům mimo jiné rychleji rozbuší srdce. To, že se nám rychleji rozbuší nevolíme, prostě to tak je. Aktivitu řízenou pravidlem pak spojuje s artefakty, nebo třeba cvičenými zvířaty. Zde se jedná o to, že aktivita těchto je v souladu s pravidly, které ji určíme my, lidé. Ovšem, samotný artefakt si toto nevybírání, není si vědom daného pravidla, není to závislé na něm, ale na člověku.¹³¹

S naším normativním myšlením a zejména pak s jazykem a naší jazykovou aktivitou spojuje poslední dvě uvedené. Tedy, aktivitu odpovídající pravidlům a aktivitu dodržování a následování pravidel. Aktivitu reprezentující pravidla pak spojuje s malými dětmi, které se učí jazyku, zde tedy vidíme navázání na Sellarsovu filosofii, kde Sellars hovoří o cvičencích, tedy těch, kteří se prostřednictvím sociální interakce učí, a cvičitelích, tedy těch, kteří již tímto výcvikem prošli a již mají širší konceptuální porozumění světu kolem nich.¹³² S cvičiteli, dospělými uživateli jazyka, pak Stovall spojuje aktivitu dodržování a následování pravidel.¹³³

Aktivitu reprezentující pravidla pak spatřuje jako jistým způsobem podkategorii aktivity řízené pravidlem (kterou, jak bylo výše uvedeno, spojuje s artefakty, nebo cvičenými zvířaty), kde ono pravidlo je součástí „vysvětlení toho, jak se daná věc chová“¹³⁴. Rozdílem je ovšem to, že v případě aktivity reprezentující pravidlo daná věc (v případě našeho kontextu lépe použít slovo daný jedinec, neboť hovoříme o mladých dětech, které se učí jazyku), sama sebe reguluje, a to tak, že vnímá pravidlo

¹³⁰ Stovall, P. *The Single Minded Animal. Shared Intentionality, Normativity and the Foundation of Discursive Practice*, s. 114 an.

¹³¹ *Ibid.*, s. 115.

¹³² Sellars, W. *Language as Thought and as Communication*, s. 57–80.

¹³³ Stovall, P. *The Single Minded Animal. Shared Intentionality, Normativity and the Foundation of Discursive Practice*, s. 115–117.

¹³⁴ *Ibid.*, s. 115.

jako návod k tomu, jak se má chovat, jak má jednat, nejčastěji ve vztahu k tomu, aby bylo dosaženo nějakého cíle.¹³⁵ V případě jazyka, aby jim porozuměla druhá osoba a například udělala, co chtějí, aby se stalo.

Nejedná se však ještě o ten nejvyšší stupeň normativity, neboť ještě nedochází k tomu, že si jedinec uvědomuje důvody, které stojí za samotným pravidlem.¹³⁶ Na základě těchto důvodů, které za pravidlem stojí, a jejich kritickém zkoumání se pak může rozhodnout, zda se v dané situaci pravidlem řídit bude, či nikoli, kde je za své jednání odpovědný. Toto se pak pojí s posledním stupněm normativity.¹³⁷

Tvrzení, že člověk je tvor normativní ve výše uvedeném smyslu, potvrzují i výsledky výzkumů, které ukazují, že již děti v útlém věku jsou schopny „*odvozovat pravidla a normy konvenčních činností podobných hrám, stejně jako instrumentálních činností.*“¹³⁸ Joseph Hendrich pak tvrdí, že lidem je vlastní „psychologie norem“. Zjistil, že u malých dětí dochází k tomu, že v rámci určitých situací vysledují nějaké pravidelnosti a předpokládají, že tyto pravidelnosti jsou normami. Tyto jsou vždy závislé na kontextu dané situace, dále děti musejí sledovat i to, jak se k určitému

---

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ „*for the purpose of explaining and manifesting the transition from pattern-conforming to rule-following activity as manifest in rational thought and agency in human beings, and where the rule-following activity we are most interested in is that which attends the use of language, I focus on human language-learners as rule-representers. For instance, children trained to say "please" and "thank you" eventually come to understand that the corresponding rules are guides for behavior (hopefully by coming to appreciate the reasons we do such things). In virtue of learning such rules, children can decide how to act in cases where their capacities as agents (in the sense of those who are responsible for what they do) remain more-or-less dormant.*

The disposition to say "please" and "thank you" is initially a merely rule-governed habituation induced by parenting and education, but the grasp of the language within which the rule is framed affords a child the ability to represent the rule as a guide. Part of what constitutes the transition from infancy to adulthood in human beings is the ability to self-consciously reorient one's activity so as to follow such rules, where following constitutes the operation of rational agency.

Stoval, P. *The Single Minded Animal. Shared Intentionality, Normativity and the Foundation of Discursive Practice*, s. 116.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ Koreň, L. *Practices of Reason. Fusing the Inferentialist and Scientific Image*. New York and London: Routledge, 2021, s. 144.

chování staví i ostatní členové, jelikož ne každá pravidelnost je pravidlem. Může samozřejmě docházet k porušování pravidel.¹³⁹

Děti tak musejí odvozovat to, zda je něco pravidlem i z toho, jak na určité jednání reagují ostatní členové společnosti. Pokud se nějaké jednání opakuje, třeba někdo opakovaně krade, tak to neznamená, že krádež je normou. Pokud se k tomuto jednání zbytek společnosti staví tak, že daného jedince odsoudí, mají tedy negativní postoj, pak z toho dítě odvodí, že normou je nikoli krást, ale naopak nekrást. Není tak třeba, aby byly děti vyloženě učeny nějakým pravidlům, jsou schopny je dovodit samy. Samozřejmě, doslovné učení a nasměrování hraje rovněž důležitou roli.¹⁴⁰

To, že sledujeme normativní postoje ostatních a nikoli jen samotné jednání, je velice důležitým aspektem. Tím se vyhneme tvrzení, „že chování řízené pravidly není ničím jiným než pravidelným chováním (což by smazalo jakýkoli rozdíl mezi tím, když se kámen řídí gravitačním zákonem tím, že padá, a tím, když se člověk řídí pravidly silničního provozu tím, že zastaví na červenou).“¹⁴¹ Našimi kritickými postoji, které bývají spojeny s nějakým druhem sankce, pak vyjadřujeme aprobaci, či naopak neaprobaci nějakého chování. Tento postoj se dle kognitivních vědců vyskytuje u člověka, u našich nejbližších příbuzných, primátů, však nikoli. Castro a kolektiv k tomu uvádějí:

„V průběhu života si člověk vytváří sociální referenční skupinu s jedinci, kteří jsou v určité fázi života v úzké interakci (rodiče, partner, přátelé a kolegové). Naší tezí je, že jedinec v sociální referenční skupině není vůči chování osoby ve skupině ani neutrální, ani pasivní. Naopak, hodnotí a projevují aprobaci, nebo neaprobaci, i když se jich dané chování přímo netýká. Šimpanzi mohou klasifikovat chování jiných jedinců jako příznivé, nebo nepříznivé ve vztahu k sobě samým a mohou podle toho jednat, ale schopnost aprobovat, nebo neaprobovat naučené chování jiných jedinců u primátů zřejmě zcela chybí (...).“¹⁴²

Primáti tak vždy reagují na nějaké chování jako na „správné“, či „nesprávné“, ale vždy pouze ve vztahu k nim samotným. Lépe by se tak zdálo použít slov vyhovující jejich zájmům, či zájmu, a tomuto zájmu, či

¹³⁹ Hendrich, J. *The Secret of Our Success: How Culture Is Driving Human Evolution, Domesticating Our Species, and Making Us Smarter*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2015, s. 186, 188–189, 198.

¹⁴⁰ Ibid., 198.

¹⁴¹ Peregrin, J. *Rules as Impetus of Cultural Evolution*, s. 535.

¹⁴² Citováno podle Peregrin, J. *Rules as the Impetus of Cultural Evolution*, s. 533.

zájmům nevyhovující. Toto jednání, které tímto způsobem posuzují se tak musí týkat nějakým způsobem vždy jedinice, který ho takto „hodnotí“. Nečiní tak ovšem, pakliže se jich toto jednání netýká. Naopak, u dětí lidských jedinců tuto aprobaci, či naopak neaprobaci nějakého jednání, i když se žádným způsobem netýká jejich osoby, vysledovat můžeme. Lidská mláďata, tedy děti, kriticky hodnotí porušení pravidla při nějaké aktivitě, i když nejsou samotná účastna této aktivity. Zdá se tak, že tento náš rys (normativnost našeho myšlení) z nás lidí dělá lidi, že to je to, co člověka od ostatních tvorů nejvíce odlišuje.

K obdobným závěrům dospěli i Hannes Rakoczy a Marco F. H. Schmidt, když uvádějí, že se lidská kognice v sociální oblasti už v rané fázi vývoje odlišuje od sociální kognice ostatních primátů, a to právě tím, že lidské bytosti jsou již ve velmi raném věku schopny zaujmout normativní postoj, a to vůči společnému dodržování, respektování a udržování společenských norem, a to v různých oblastech¹⁴³, může se tak jednat o normy různých normativních systémů.

Zdá se tak, že díky této naší charakteristice, tedy, díky tomu, že jsme normativní tvorové ve výše popsaném slova smyslu, můžeme nejen komunikovat prostřednictvím jazyka, ale můžeme budovat i náš sociální svět, naši druhou přírodu, ve které žijeme. Což dává smysl, neboť druhou přírodu budujeme právě skrze náš jazyk.

3.1.2 Implicitní pravidla – materiální inference

Když jsme výše diskutovali problematiku jazykových her, tak jsme zmiňovali implicitní pravidla, kde tuto problematiku jsme blíže neanalyzovali. Čtenář by se tak mohl tázat, jak si taková implicitní pravidla představit. Pro úplnost budeme tuto problematiku diskutovat v této podkapitole. Tato implicitní pravidla můžeme nazvat materiálními inferencemi. Například Sellars si všímá jejich významnosti pro určování významu a ve svém článku *Inference and Meaning* argumentuje ve prospěch pozice, že „materiální pravidla jsou pro význam (a tedy i pro jazyk a myšlení) stejně

---

¹⁴³ Rakoczy, H., Schmidt, M. F. H. The Early Ontogeny of Social Norms. *Child Development Perspectives*, vol. 7, no. 1, 2013, s. 17–21, s. 20. Překlad vlastní. V originále: “Human social cognition early in development is characterized and set apart from that of other primates by incorporating the capacity to take the normative stance to jointly follow, respect, and to maintain social norms in a variety of domains.”

podstatná jako pravidla formální (...).¹⁴⁴ Vymezuje se tak proti ostatním filosofům, kteří přikládali význam pouze formálním inferencím.¹⁴⁵

„Inferenční pravidla totiž nemusejí mít pouze tuto podobu:

(1) *X je P.*
Jestliže X je P, pak X je Q.

X je Q

Mohou mít i následující podobu:

(2) *X je pes*

X je savec

Nebo:

(3) *Blesk nyní*

---

*Hrom za chvíli*¹⁴⁶

Pravidla uvedená v (2) a (3) jsou pak příklady materiálních inferencí. Pokud bychom se podívali na pravidlo (2) mohlo by nás to svádět k úvaze, že je zde ještě jedna zamlčená premisa, a to, že všichni psi jsou savci. Peregrin však upozorňuje, že tak tomu není. Odkazuje na Wilfrida Sellarse, který tvrdí, že se v tomto případě jedná o extra-logická inferenční pravidla, která nazývá právě materiálními inferencemi. Ty pak podle Sellarse nejsou pouze „zkrácenými“ verzemi logických pravidel, tedy entymémou, jak se mnozí domnívali.¹⁴⁷ Podle Sellarse jsou právě

¹⁴⁴ Sellars, W. Inference and Meaning. *Mind*, vol. 62, no. 247, 1953, s. 313–338. Oxford University Press on behalf of the Mind Association, s. 317 an.

¹⁴⁵ Ibid., s. 318 an.

¹⁴⁶ Peregrin, J. *Inferentialism. Why Rules Matter*, s. 26.

¹⁴⁷ „Zhruba před dvaceti lety bylo mezi velkou většinou empiricky smýšlejících filozofů přijato dogma, že závěr, který je vyjádřen větou „Prší, proto budou ulice mokré“, je entymémou. Tvrdilo se, že takto explicitně formulovaný argument by zněl: „Kdykoli prší, ulice budou mokré, prší, proto budou ulice mokré“. Jelikož platnost této úvahy spočívá na čistě formálních principech, byl učiněn závěr, že totéž platí i pro výše uvedený stručnější argument, který je ve všech ohledech, s výjimkou formulace, totožný.“

Sellars, W. *Inference and Meaning*, s. 313. Překlad vlastní.

tato pravidla materiálních inferencí pravidly fundamentálními a jsou základem jazyka, jak již bylo uvedeno výše. Jedinou úlohou logiky je v případě materiálních inferencí to, že prostřednictvím jejího slovníku můžeme explicitně vyjádřit materiální inferenční pravidla.¹⁴⁸

I v tomto materiálním modu k sobě vztahujeme předměty, či události jakoby zákonitým způsobem. Toto pravidlo bychom mohli vyjádřit následovně:

„Jestliže má někdo na nose bradavici, pak je čarodějnice.“¹⁴⁹

¹⁴⁸ Peregrin, J. *Inferentialism. Why Rules Matter*. New York: Palgrave MacMilan, 2014, s. 27.

Ostatně, můžeme se domnívat, že obdobně nahlížel na úlohu formální logiky již Gottlob Frege. Jak uvádí Brandom, úkolem Begriffsschriftu, tedy pojmového písma, nebylo dokázat něco, ale něco říct. Fregeho logický zápis měl být navržen, aby vyjádřil konceptuální obsah, aby explicitně vyjádřil, jak jsou inference, které mohou být za normálních okolností implicitní, propojeny a zapojeny do procesu tvoření soudu. Když Frege hovořil o svém projektu, tak říkal, že hned od začátku myslel na vyjádření obsahu, ale že tento obsah musí být vyložen přesněji, než je vykládán prostřednictvím běžné verbální komunikace, prostřednictvím běžného jazyka. Běžný jazyk totiž podle něj mnohdy jen naznačuje prostřednictvím nenápadných znaků nebo imaginací to, co by mělo být prostřednictvím pojmového písma v plném rozsahu vysvětleno.

V předmluvě k pojmovému písmu lamentuje nad tím, že dokonce i vědy se nevyjadřují o svých konceptech přesně a někdo, kdo je chce následně použít, pak může váhat, co je jejich pravým obsahem. Pokud se tedy zaměříme na správnost inferencí a inferenčních vztahů, pak může být této nejasnosti zabráněno. Logický zápis má sloužit k přeformulování těchto konceptů tak, aby byly jasné. Frege navíc jasně odlišuje jeho přístup od přístupu Boola, kterému jde právě pouze o vytvoření „pouhého“ formálního jazyka. Frege uvádí, že musíme odlišit dvě součásti jazyka, které jazyk musí obsahovat, a to část formální a materiální. Jeho pojmové písmo mělo být logickým cementem, který propojí základní stavební kameny (tj. materiální stránku, obsah) pevně dohromady.

Takže ani samotný „otec moderní logiky“ nepovažoval logiku za něco, co by mělo abstrahovat od obsahu. Naopak, logika měla sloužit k tomu, aby se obsah stal jasnějším a zřetelnějším, a to tím způsobem, že díky přepsání do jazyka formální logiky mohou být odhalena místa, kde dochází k tomu, že je zde nějaký mezikrok vypuštěn. Toto, může být v rámci běžného jazyka nepatrné a těžko odhalitelné, ale při formálním zápisu má dojít k tomu, aby to bylo snáze odhaleno. Jak bylo uvedeno výše, Gottlob Frege naopak poukazoval na to, že obsah a forma jsou dvěma rovnocennými partnery při vytváření významu v rámci jazyka.

Frege, G. *Boole's Logical Calculus and the Concept-Script*. In: Hermes, H., Kambartel, F., Kaulach, F. *Posthumous Writings*, Chicago: Blackwell Publishers, 1981, s. 12-13.

¹⁴⁹ Koons, J. R. *The Ethics of Wilfrid Sellars*. New York and London: Routledge, 2017, s. 201.

Brandom k tomu poznamenává, že pokud nějaký mluvčí „tvrdí, že věci jsou tak či onak, tak tím na sebe přijímá zvláštní druh (...) závazku: tím, že něco tvrdíme, to předkládáme jako vhodnou premisu pro další inference, tedy schvalujeme (autorizujeme) použití našeho tvrzení jako takové premisy a přebíráme na sebe odpovědnost za to, že se k tomuto závazku přihlásíme a budeme jej schopni obhájit typicky tím, že ukážeme, že je závěrem z jiných takových závazků (...).“¹⁵⁰ A to prostřednictvím udávání důvodů, tedy prostřednictvím explicitního vyřčení toho, co je v rámci našeho tvrzení implicitně obsaženo¹⁵¹ v naší jazykové praxi. Explicitně tím vyjadřujeme a uvádíme na světlo naše další přesvědčení, která by jinak zůstala v pozadí.

Tyto implicitní závazky, pokud je potřeba, vyjadřujeme explicitně.¹⁵² Abychom totiž „mohli závazky obsažené v naší praxi podrobit racionálnímu zkoumání a zvážit jejich revizi na základě důvodů a důkazů, musíme je umět formulovat způsobem, který umožní jejich diskusi. Musíme být schopni je explicitně zařadit jako prvky do hry na ptaní se a udávání důvodů.“¹⁵³ Například tím, že o někom tvrdíme, že je čarodějnice, neboť má na nose bradavici, se zavazujeme k materiálnímu pravidlu inference¹⁵⁴, kde toto lze obhájit či zpochybňovat.

V tomto vyjádření vidíme, že je tvrzena inferenční oprávněnost, kterou dáváme explicitně najevo, že jedno tvrzení je odvoditelné z jiného. V tomto procesu hraje svou explikační roli logika, konkrétně pak kondicionální věty (implikace). Díky nim jsme schopni explicitně vyjádřit naše inferenční závazky, které by jinak zůstaly implicitní, nepřezkoumané a nepřezkoumatelné. Logické výrazy umožňují zobrazit relevantní důvody

¹⁵⁰ Brandom, R. B. *Articulating Reasons: An Introduction to Inferentialism*, s. 11.

Překlad vlastní. V originále:

„putting it forward as a fit premise for further inferences, that is, authorising its use as such a premise, and undertaking responsibility to entitle oneself to that commitment, to vindicate one’s authority, under suitable circumstances, paradigmatically by exhibiting it as the conclusion of an inference from other such commitments to which one is or can become entitled.“

¹⁵¹ Brandom uvádí příklad takového implicitního závazku například to, pokud někdo tvrdí, že „Leo je lev, pak je tímto tvrzením implicitně zavázán (at’ si to uvědomuje, či nikoli) k tomu, že Leo je savec.“

Ibid., s. 43.

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Koons, J. R. *The Ethics of Wilfrid Sellars*, s. 201.

¹⁵⁴ Viz Peregrin, J. *Inferentialism. Why Rules Matter*, 2014, s. 27.

a důsledky a stanovit inferenční vztah. „*Formulování inferenčního závazku implicitně obsaženého v obsahu ve formě explicitního tvrzení jej vynáší na světlo a vystavuje ho výzvám a požadavkům na zdůvodnění, stejně jako je tomu u každého tvrzení. Explicitní vyjádření tak hraje objasňující roli.*“¹⁵⁵

Ostatně tohoto si všímá například už i Wittgenstein, když poznamenává, že „*přehledný popis umožňuje pochopení, které spočívá právě v tom, že „vidíme souvislosti“. Odtud důležitost nacházení a vynalézání mezičlánků. Pojem přehledného popisu má pro nás základní význam. Označuje naši zobrazovací formu, způsob, jak věci vidíme.*“¹⁵⁶ Prostřednictvím těchto mezičlánků, tedy dáváním dalších a dalších důvodů pro naše tvrzení, pak nejen že dáváme najevo, jak věci vidíme, ale můžeme tím ovlivnit i to, jak ostatní tyto věci vidí, nebo jak budou následně soudit naše chování a jednání a jak o nás budou mluvit. Nejdůležitější věcí v kontextu tohoto konkrétního textu, kterou tímto děláme, je to, že se „*zapojujeme do konverzace, kde mohou ostatní přijmout naše ospravedlnění, mohou ho zpochybňovat a mohou uvádět své vlastní důvody (...).*“¹⁵⁷ Hrají s námi společně hru na ptaní se a udávání důvodů.

Když se zapojíme do této hry (což bychom měli, pakliže chceme, aby nás ostatní brali jako rozumného člověka), pohybujeme se v prostoru důvodů. Vyslovujeme tvrzení, která explicitně vyjadřují implicitní inferenční vztahy, kde právě díky tomuto explicitnímu vyjádření těchto vztahů může docházet k argumentaci a případné revizi našich tvrzení a přesvědčení. Pokud bychom je totiž neuvedli, pak by taková diskuze nebyla možná. X by mohl tvrdit „*Je čarodějnice*“, Y by mohl tvrdit „*Není čarodějnice*“ a pokud by ani jedna strana neuvedla *proč* tomu tak je (jaké jsou tedy důvody pro jeho tvrzení, neuvedla by tedy materiální

---

¹⁵⁵ Brandom, R. B. *Articulating Reasons. An Introduction to Inferentialism*, s. 71.

¹⁵⁶ Wittgenstein, L. *Filosofická zkoumání*, s. 66.

¹⁵⁷ Mercier, H., Sperber, D. *The Enigma of Reason: A New Theory of Human Understanding*. UK: Allen Lane Books, 2017, s. 185–186.

Obdobně pak i Brandom: „*In making an assertion one also undertakes a responsibility - to justify the claim if appropriately challenged, and thereby to redeem one's entitlement to the commitment acknowledged by the claiming. Thus another essential aspect of this model of discursive practice is justification: the intrapersonal, intercontent inheritance of entitlement to commitment.*“

Brandom, R. B. *Articulating Reasons. An Introduction to Inferentialism*, s. 165.

inferenční pravidlo), tak nelze vést rozumnou diskuzi a dojít k rozumnému (ospravedlněnému) závěru.¹⁵⁸

Z výše uvedeného je zřejmé, že být, jak bylo výše uvedeno, k modulaci významu dochází víceméně kooperativně, tak „s ohledem na organickou povahu jazyka nelze nikdy úplně vyhnout „(...) a zprvu implicitně ovládnuté principy je nutné explikovat, uspořádat a revidovat“¹⁵⁹ a v takovém případě pak dochází k tomu, že je zde o správnou, námi preferovanou modulaci významu veden spor.¹⁶⁰ Ten vzniká na základě toho, že sice používáme stejná slova, ale myslíme jimi něco jiného,¹⁶¹ či alespoň v některých aspektech odlišného. Pokud pak dochází k těmto sporům, jde o to, že každá ze stran vysvětluje a ospravedlňuje svou pozici, tedy svou konceptualizaci.

Dochází tak k tomu, že udáváme důvody, které nás vedou k našemu pojetí a v této hře na ptaní se a udávání důvodů pak tyto nevyřčené, implicitní důvody, stanou explicitními¹⁶² a může být souzena jejich ospravedlnitelnost a případnost („správnost“). Brandom k tomu uvádí, že:

„Určení toho, (...) čí tvrzení a aplikace pojmů by měly být považovány za směrodatné, je nepřehledná retailová záležitost posuzování srovnatelné autority konkurenčních evidenčních a inferenčních tvrzení. Autorita, která z tohoto procesu vzejde, se odvíjí spíše od toho, co různí účastníci rozhovoru říkají, než od toho, kdo to říká; žádná perspektiva není autoritativní jako taková. Existuje pouze skutečná praxe zjišťování, kdo má v konkrétním případě lepší důvody.“¹⁶³

¹⁵⁸ Koons, J. R. *The Ethics of Wilfrid Sellars*, s. 201.

¹⁵⁹ Kolman, V. *Logika Gottloba Frega*. Praha: Filosofia, 2002, s. 57.

¹⁶⁰ Ludlow, P. *Living Words: Meaning Underdetermination and Dynamic Lexicon*, s. 7.

¹⁶¹ Plunkett, D. Normative Roles, conceptual variance, and ardent realism about normativity. *Inquiry*, vol. 63, no. 5, 2020, s. 509 – 534.

“The issue of verbal disputes can be glossed as follows. Suppose that different philosophers mean different things by important (...) terms. (...) suppose that this involves them expressing different concepts by those terms (...)”

¹⁶² Brandom, R. B. *Articulating Reasons: An Introduction to Inferentialism*, s. 162.

¹⁶³ Brandom, R. B. *Making It Explicit. Reasoning, Representing, and Discursive Commitment*, s. 600. Překlad vlastní.

V originále: *“Sorting out who should be counted as correct, whose claims and applications of concepts should be treated as authoritative, is a messy retail business of assessing the comparative authority of competing evidential and inferential claims. Such authority as precipitates out of this process derives from what various interlocutors say rather than*

Brandom zde tak tvrdí, že pokud dojde k nějakému sporu o modulaci významu, pak je určující to, kdo hraje lépe hru na ptaní se a udávání důvodů. Neexistuje zde žádná přirozená ani nadpřirozená autorita, která by mohla rozhodnout. Co rovněž stojí za povšimnutí je to, že Brandom zdůrazňuje to, že pro určení toho, kdo má lepší důvody jsou rozhodující i konkrétní okolnosti, konkrétní případ. Je tak tedy důležitý celkový kontext. Z tohoto je zřejmé, že inferenční pravidla nejsou nezpochybnitelná¹⁶⁴. Je tomu právě naopak, vždy je zde možnost, že je někdo zpochybní a v tom případě musí dojít ke hře na ptaní se a udávání důvodů.

Toto jde proti tradiční představě, že cokoli, aby si to zasloužilo pojmenování inferenční pravidlo, tak musí být nezpochybnitelné.¹⁶⁵ Pokud bychom se například vrátili k inferenci, kterou jsme uvedli výše v bodě (3), tedy jestliže „Blesk nyní“, pak „Hrom za chvíli“, pak je to „*paradigmatický příklad ceteris paribus pravidla*.“¹⁶⁶ Peregrin pak pokračuje úvahou, zda v přirozeném jazyce vůbec nalezneme takové inference, které by byly zcela nezpochybnitelné, „neprůstřelné“. Uvádí, že takové inference jsou v rámci běžného jazyka nedostatkovým zbožím.¹⁶⁷

3.2 „Právní“ jazykové hry

Vše, co bylo řečeno výše lze přenést i do roviny práva a právní interpretace, neboť v rámci interpretace chceme přiřadit smysluplný význam textu normativních právních aktů, který bychom jim měli přiřadit. Tyto

---

from who says it; no perspective is authoritative as such. There is only the actual practice of sorting out who has the better reason in particular case.“

¹⁶⁴ Peregrin, J. *Inferentialism. Why Rules Matter*, s. 27.

“(...) inferential rules need not be indefeasible: (Lightning now, then Thunder soon) is obviously a paradigmatic case of ceteris paribus rule. This goes against the tradition that something deserves the name inferential rule only if it is ‘bulletproof’.”

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Ibid.: *“And is (1) bulletproof? It probably comes as close to being such as possible an natural language, but nevertheless it is not. Arguments to the effect that the English if... then... does not, as a matter of fact, generally follow modus ponens are available, and even were it to follow it with no exceptions, this would still only be a contingent matter, open to disturbances by the vagaries of the English language. Hence truly bulletproof inferences in natural language are generally in short supply (...)”*

texty jsou explicitními vyjádřeními pravidel, která zde stanovil zákonodárce. Jedná se však „pouze“ o texty, které je třeba interpretovat¹⁶⁸ a aplikovat na konkrétní případy. Soudci jsou pak přivoláni k tomu, aby našli jejich význam, a to ve vztahu ke každému konkrétnímu případu. Na soudcích je pak onen důležitý a v mnoha případech nelehký úkol, kde musí určit, zda v každém konkrétním případě došlo k tomu, že jsou splněny podmínky aplikace tvrzení (normy), které je obsaženo v právním textu a jaké jsou konsekvence.

I v soudní síni se pak hraje hra na ptaní se a udávání důvodů, která by se měla hrát s co největší obezřetností, neboť v rámci ní je mnohdy rozhodováno o velice důležitých otázkách, které mají mnohdy zásadní dopad na životy zúčastněných jedinců. Do této hry se pak zapojují strany sporu, kde oni a případně jejich právní zástupci uvádějí důvody, které je vedou k jejich závěru, tedy, že jim svědčí nějaké právo, nebo že bylo do nějakého jejich práva neoprávněně zasaženo a podobně a soud má následně posoudit, která ze stran má pro svůj závěr lepší důvody, komu tedy přisvědčí. Soud se tak rovněž do této hry na ptaní se a udávání důvodů zapojuje a autoritativně rozhodne, kde následně vydá své rozhodnutí, jehož důležitou náležitostí je i odůvodnění.

Odůvodnění rozsudků pak můžeme optikou našeho přístupu zcela jistě spatřovat jako zaznamenání inferencí, tedy explicitní vyjádření důvodů, které měl soud pro své rozhodnutí v daném případě.¹⁶⁹ Toto zaznamenávání inferencí je v právu velice důležité, proto je zcela opodstatněné to, že soudní rozhodnutí musí být řádně a dostatečně odůvodněna.

Jak jsme již uvedli, tak i Wittgenstein si všímá, že díky přehlednému popisu je možné vidět souvislosti. Proto je třeba vysvětlit veškeré kroky v rámci našeho myšlení, které nás vedly k nějakému závěru, díky nim sdělujeme ostatním, jak věci vidíme.¹⁷⁰ Uvádíme na světlo další naše přesvědčení, která by jinak stála v pozadí našeho rozhodnutí. V odůvodnění rozsudky bychom tak měli nalézt odpovědi na to, proč daný případ byl rozhodnut tak, jak byl a díky tomu můžeme případně posoudit i ospravedlněnost daného rozhodnutí. Můžeme vůči němu zaujmout kritické postoje.

¹⁶⁸ Chiassoni, P. *Interpretation Without Truth: A Realistic Enquiry*, s. 2.

¹⁶⁹ Brandom, R. B. *Articulating Reasons: An Introduction to Inferentialism*, s. 162.

¹⁷⁰ Wittgenstein, L. *Filosofická zkoumání*, s. 66.

Tato hra na ptaní se udávání důvodů, která je hrána v rámci interpretace a aplikace práva soudu má oproti běžným jazykovým hrám svá specifika, která explicitně uvedeme v podkapitole 3.2.1 této práce.

Prvně je vhodné upozornit na to, že ani v případě právní interpretace nemáme přesně explicitně stanovená pravidla, jak máme texty normativních právních aktů interpretovat. Můžeme samozřejmě namítat, že v současné právní úpravě v České republice přeci jen takto explicitně formulovaná pravidla, jak interpretovat texty normativních právních aktů (v rámci soukromého práva) nalezneme. Zákodárce taková pravidla stanovil v občanském zákoníku, a to v ust. § 2, kde uvádí, že:

„(1) Každé ustanovení soukromého práva lze vykládat jenom ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec, se zásadami, na nichž spočívá tento zákon, jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání. Rozejde-li se výklad jednotlivého ustanovení pouze podle jeho slov s tímto příkazem, musí mu ustoupit.

(2) Zákonnému ustanovení nelze přikládat jiný význam, než jaký plyne z vlastního smyslu slov v jejich vzájemné souvislosti a z jasného úmyslu zákonodárce; nikdo se však nesmí dovolávat slov právního předpisu proti jeho smyslu.

(3) Výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění.“

Na tomto místě je vhodné podotknout, že i samotné ust. § 2 je právě takovým textem normativního právního aktu, který je třeba interpretovat. I tento text nemůže interpretovat sebe sama, a proto se můžeme domnívat, že jeho postavení bude a je obdobné postavení explicitně uvedených interpretačních pravidel ve všeobecném občanském zákoníku z roku 1811, kde tato *„byla chápána spíše jako návod, jak přistupovat k zákonu, nikoliv jako jednoznačný závazný příkaz k určitému postupu při interpretaci. Bylo tomu tak proto, že samotná tato pravidla byla objektem interpretace, což stupeň závaznosti jejich obsahu snižovalo.“*¹⁷¹

Ostatně, když blíže analyzujeme ust. § 2 občanského zákoníku, pak zde můžeme vysledovat jistý návod, jak k textu normativního právního aktu přistupovat, ovšem, konečné vyhodnocení bude opět na samotném interpretovi. Například v odst. 2 před středníkem můžeme

---

¹⁷¹ Tryzna, J. Garance právní jistoty z hlediska metodologie interpretace práva předvídané navrhovaným občanským zákoníkem. In: Hulmák, M., Bezouška, P., Tryzna, J. *Stará judikatura ve světle nových zákonů*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2012.

identifikovat to, že zákonodárce odkazuje na jazykovou, systematickou a historickou metodu výkladu. Tyto metody výkladu patří mezi tradičně uznávané interpretační metody v našem právním prostředí. Ovšem, již v tomto samém odstavci nás zákonodárce odkazuje na to, že máme brát na zřetel smysl zákona, který může být spojován s metodou teleologickou a pokud se dále zaměříme na odst. 1, tak ten interpreta nabádá k tomu, aby v případě, kdy se výklad podle slov rozejde s výkladem, který je v souladu s hodnotami, které se občanským zákoníkem chrání, či zásadami, na nichž spočívá, nebo s ústavním pořádkem, pak musí výklad podle slov tomuto ustoupit.

Můžeme si tak klást otázku „*Kdo tedy v konečném důsledku rozhodne o tom, že se výklad podle slov rozchází s výkladem, který bere na zřetel smysl zákona, hodnoty, principy, ústavní pořádek...?*“ Na kterou můžeme odpovědět, že v konečném důsledku je to samotný interpret. V rámci autoritativní interpretace a aplikace textů normativních právních aktů jsou to pak orgány, které jsou oprávněny takto činiti. V kontextu této práce, kde se zaměřujeme na interpretaci a aplikaci práva soudy, můžeme tedy hovořit o tom, že to jsou právě soudci a soudkyně. V případě posouzení ústavnosti nějaké právní úpravy, nebo její části by se pak jednalo v České republice jednalo o Ústavní soud, neboť, jak víme, tak dle čl. 95 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, musí soud „*dojde-li soud k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu.*“ Kde Ústavní soud má své zvláštní postavení, na které často odkazuje v rámci svých nálezů a usnesení¹⁷².

Formulace explicitních pravidel v rámci právního předpisu se tak nezdá býti závaznou formulací explicitních pravidel, jakým způsobem interpretovat texty normativních právních aktů. V rámci hledání explicitních pravidel, „jak správně interpretovat texty normativních právních

---

¹⁷² Například Usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 11. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3317/16: „*Ústavní soud představuje soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy ČR), není obecným soudem dalšího stupně, součástí obecných soudů, jimž není ani instančně nadřazen. Ústavní soud není běžnou třetí instancí v systému všeobecného soudnictví, neposuzuje celkovou zákonnost vydaných rozhodnutí a nenahrazuje hodnocení důkazů svým vlastním hodnocením. Nezabývá se eventuálním porušením běžných práv fyzických osob, pokud současně neznamená porušení základního práva nebo svobody zaručené ústavním zákonem; zabývá se správností hodnocení důkazů obecnými soudy pouze tehdy, zjistí-li, že v řízení před nimi byly porušeny ústavní procesní principy - právo na spravedlivý proces. Z napadeného rozhodnutí žádné takové porušení ústavního práva zjevně nevyplývá.*“

aktů“ by nás tak mohlo dovést k myšlence podívat se na doktrinální názory. Ani v tomto případě bychom však zřejmě nebyli více uspokojeni, neboť existují různé teorie ohledně toho, jak dospět ke „správnému“ významu, ale žádná z nich nemá podporu všech právních teoretiků, nebo praktiků.

V kontextu právní teorie můžeme nalézt snahy o to explicitně pravidla pro hledání významu právních textů formulovat. Asi nejvýznamnějšími interpretačními paradigmaty jsou pak textualismus, intencionalismus a purposivismus, kde v rámci těchto paradigmat jejich příznivci vždy upřednostňují některou z výše zmíněných interpretačních metod, tedy buď jazykovou metodu výkladu (v kombinaci s metodou systematickou a logickou¹⁷³) v případě textualismu, metodu historickou v případě intencionalismu, či konečně metodu teleologickou v případě purposivismu.

Pokud se hovoří o textualismu, tak bývá spojován s takzvaným kontextuálním významem. Jak bylo výše demonstrováno, tak v běžném, ale i v právním životě, hraje kontext užití slov důležitou roli, to si uvědomují i textualisté. Můžeme tak například rozhodnout, jaký význam ponese slovo „matka“ v tom konkrétním kontextu, jak bylo uvedeno v kapitole 3 této práce, nebo jaký význam přikládat výroku „Zavítejte dveře! Topí se.“ (rovněž příklad použitý v kapitole 3 této práce). Tento jev bývá označován jako „pragmatické obohacení“¹⁷⁴. Svou roli zde hrají sdílené předpoklady mluvčího a posluchače.

Richard H. Fallon uvádí příklad, kdy se vlastník pozemku rozhodne z něj udělat park, kde však dá jako podmínku, že mohou vstoupit pouze lidé s dobrým charakterem. Můžeme si představit situaci, že v určitém místě mají lidé sdílenou představu, že mít dobrý charakter znamená být například holohlavý. Všichni lidé, kteří nejsou ostříhání dohola, by tak na základě této sdílené představy mluvčího a jeho nejbližšího okolí

---

¹⁷³ Ostatně, na tom, zda je metoda logická samostatnou výkladovou metodou není nesporné. Srovnej Wintr, J. *Metody a zásady interpretace práva*, s. 26, nebo Cvrček, F. Kritické poznámky k výuce interpretace právních textů. In: Gerloch, A., Maršálek, P. *Problémy interpretace a argumentace v soudobé právní teorii a právní praxi: sborník příspěvků z vědeckého kolokvia kateder teorie práva právnických fakult České republiky (Milovy 19.–20. 6. 2002)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003.

¹⁷⁴ Marmor, A. *The Language of Law*. Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 22 an.

byli vyloučeni.¹⁷⁵ Zde můžeme spatřovat jistou „omezenost“ tohoto přístupu. Pokud by tento nápis byl umístěn v jiném prostředí, kde například dobrý charakter znamená mít dlouhé vlasy, podmínky pro vstup by byly zcela opačné.

Podle textualistů „*je text právem a text je to, co má být sledováno a respektováno.*“¹⁷⁶ Pro určení významu je pak důležitým aspektem posoudit to, co by jako význam daného textu dovodil kompetentní uživatel daného jazyka v rámci sémantického kontextu.¹⁷⁷ Oproti této staré škole se však staví noví textualisté. Tito moderní textualisté odmítají názor, že interpretace se může pohybovat pouze v mezích ohraničených právními předpisy.¹⁷⁸ Problém je totiž i v tom, co se ještě za tento sémantický kontext počítá. Patří sem například legislativní historie? Převažující názory ve společnosti, které by mohly pomoci rozlišit rozumné od nerozumného?¹⁷⁹

Je vhodné podotknout, že v některých případech se sami textualisté uchylují k řešení, kde nakonec namísto sémantického kontextuálního významu dospějí spíše k tomu, že je nutno použít rozumný význam, který bychom mohli spojit spíše s purposivismem, jak bude uvedeno v následujících řádcích, když pro konečné určení významu musí použít imaginárního rozumného člověka.¹⁸⁰ V některých případech se tak ani samotní textualisté neдрží svých vlastních pravidel hry.

---

¹⁷⁵ Fallon ve svém textu uvádí jako příklad „být bělochem“ a „být černochem“. Vzhledem k současné situaci volíme raději místo toho „být holohlavý“ a „nebýt holohlavý“/“mít dlouhé vlasy“. Fallon, R. H., Jr. The Meaning of Legal “Meaning” and Its Implications for Theories of Legal Interpretation, *The University of Chicago Law Review*, 2015, s. 1256.

¹⁷⁶ Scalia, A. Common-law courts in a Civil-Law System: The Role of the Federal Courts in Interpreting the Constitution and Law, s. 22 [online] *Mason Lec* [viděno 30. 4. 2020]. Dostupné z: <http://masonlec.org/site/files/2012/05/Rao_Scalia-essay.pdf>

¹⁷⁷ Manning, J. F. What Divides Textualists from Purposivists?, s. 91 [online] *Columbia Law Review*, Vol. 106, No. 1, 2006 [viděno 30. 4. 2020]. Dostupné na: <<https://www.jstor.org/stable/4099461?seq=1>>

¹⁷⁸ Manning, J. F. The Absurdity Doctrine, s. 2456 [online] *Harvard Law Review*, Vol. 116, No. 8, 2003 [viděno 30. 4. 2020]. Dostupné na: <<https://www.jstor.org/stable/pdf/1342768.pdf?seq=1>>

¹⁷⁹ Fallon, R. H., Jr. *The Meaning of Legal “Meaning” and Its Implications for Theories of Legal Interpretation*, s. 1283

¹⁸⁰ *Ibid.*, s. 1283

S intencionalismem bychom pak mohli spojit to, co se označuje jako „zamýšlený význam“.¹⁸¹ Hovoříme-li o zamýšleném významu, pak nás zajímá, s jakým záměrem bylo konkrétní sdělení řečeno. Paul Grice tvrdí, že význam, který mluvčí dává svým výrokům, je to, co by nás mělo zajímat. To je ten základní význam.¹⁸² Na Grice pak tímto směrem navazuje John Searle, který tvrdí, že „*říkáme-li, že mluvčí něco mínil použitím X v rámci nějakého ilokučního aktu, pak tím říkáme, že mluvčí chtěl, aby jeho promluva měla nějaký efekt na obecnstvo (na posluchače) prostřednictvím toho, že jsou schopni mu tento záměr připsat.*“¹⁸³ V právní teorii je pak toto reflektováno, když po soudcích chceme, aby přemýšleli takovým způsobem, že si sami sebe představí jako daného zákonodárce, dostanou se do jeho mozku a představí si, jak by přesně ten zákonodárce, který uzákonil daný text, chtěl, aby se aplikoval.¹⁸⁴ Toto je v právní teorii označováno jako subjektivně historický výklad, ovšem ani jeho praktická využitelnost není nesporná.

V této jazykové hře mohou totiž nastat značné komplikace. Pokud hovoříme s jedním člověkem, kterého třeba ještě dobře známe, můžeme odhadnout jeho záměr. V případě právních předpisů pak nastává problém, že zákonodárce není jedna osoba, která by měla nějaký jeden cíl. Zákonodárce je několik osob, kteří mohou mít i navzájem si konkurující cíle.¹⁸⁵ Je tedy nemožné a dá se říci, že i vcelku nesmyslné, ptát se na

---

¹⁸¹ Ibid., s. 1286

¹⁸² Grice, P. *Studies in the Way of Words*. Harvard: Harvard University Press, 1991, s. 117.

¹⁸³ Searle, J. R. *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 1970, s. 184.

¹⁸⁴ Posner, R. A. Statutory Interpretation – in the Classroom and in the Courtroom, s. 817 [online] *University of Chicago Law Review*, 1983 [viděno 30. 4. 2020]. Dostupné na: <https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2873&context=journal_articles>

¹⁸⁵ Scalia, A. *Reading Law: The Interpretation of Legal Texts*, s. 241.

Na to pak odkazují zastánci textualismu, když „*zdůrazňují, že legislativní proces je nastaven tak, aby bylo dosaženo shody na slovech, nikoli na motivech nebo záměrech. Jistě, někteří lidé by mohli očekávat, že zákonodárci budou mezi sebou jednat tak dlouho, dokud nedosáhnou shody na tom, jakým směrem by se měla veřejná politika ubírat, a poté budou tuto shodu realizovat prostřednictvím právních předpisů určených k uskutečnění dohodnutých záměrů. Pokud si někdo představuje legislativní proces takto, mohl by chápat výsledné zákony jako odraz kolektivních záměrů, které jdou daleko za konkrétní ustanovení zákonů. Většina textualistů (a vlastně i většina moderních badatelů v oblasti legislativy)*

mentální stav zákonodárce. Jedná se tak spíše o smyšlený konstrukt, pomocí kterého chceme zrekonstruovat, co asi zákonodárce tím kterým ustanovením myslel. I přes to se můžeme setkat s názory, že „úmysl, nebo záměr zákonodárce je odpovědí na všechno.“¹⁸⁶

Tento konstrukt pak vzniká za použití ještě širšího kontextu. Jedná se o kontext historický a historicko-společenský, kdy za použití například důvodových zpráv, našich znalostí společenského uspořádání a toho, co se daným právním předpisem mělo řešit, můžeme zrekonstruovat, co měl zřejmě zákonodárce v úmyslu. Souběžně s těmito znalostmi můžeme využít i znalostí toho, jak byla v této době využívána slova, která zákonodárce použil.

S purposivismem bychom pak konečně mohli spojit to, co se nazývá „rozumný význam“. K ilustraci rozumného významu můžeme využít notoricky známý příklad „Žádná vozidla v parku“. Máme si představit, že v tomto parku, kam nesmějí žádná vozidla, se jednomu chodci přihodil vážný úraz. Hlídač parku teď čelí rozhodnutí, zda má do parku vpustit sanitku či nikoli. Odpověď na tuto otázku může hledat například i v zamýšleném významu, kdy může spoléhat na to, že vlastník parku, kdyby vzal v potaz, že se může něco takového stát, tak by určitě pro sanitku udělil výjimku. Toto může hlídač parku dovodit například z toho, že vlastníka dobře zná. Nebo může přistoupit k interpretaci, která předpokládá, že je

---

však zastává jiný názor a má odlišný pohled na legislativní proces. Hovoří o soupeření mezi zájmovými skupinami, jejichž zastánci se snaží dosáhnout kompromisu ohledně zákonného znění, i když se shodnou na tom, že se neshodnou na širších politických záměrech. V rozsahu, v jakém jsou zákony kompromisy tohoto druhu, by soudy, které se snaží prosadit jejich zamýšlený význam, neměly lehkově vycházet z jejich "ducha", aby odpovídaly na otázky, které zákony zřejmě neřeší. Textualisté totiž namítají, že taková extrapolace "je jistým způsobem, jak zmařit původní legislativní plán"; smyslem většiny zákonů je uskutečnit kompromis mezi konkurujícími si cíli, a soudy, které dají rozšířit jeden nebo druhý z těchto záměrů na nějakou novou oblast, riskují, že "naruší rovnováhu balíčku", který schválil zákonodárce, jenž zákony přijal."

Nelson, C. What is Textualism? *Virginia Law Review*, 2005, vol. 91, s. 370–371. Překlad vlastní.

¹⁸⁶ Fish, S. Intention Is All There Is: A Critical Analysis of Aharon Barak's Purposive Interpretation in Law, s. 1143 [online] *29 Cardozo Law Review* 1109, 2007 - 2008 In: *Hein Online* [viděno 30. 4. 2020]. Dostupné z: <<https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/cdozo29&div=44&id=&page=>>

rozumným člověkem a v takovémto případě by nechtěl, aby se dané pravidlo aplikovalo.¹⁸⁷

V této jazykové hře dovozujeme význam daných výrazů z toho, jaký účel by měl být přiřazen danému ustanovení za předpokladu, že zákonodárci jsou rozumné osoby, které sledují rozumné účely.¹⁸⁸ I v tomto případě se jedná o konstrukt, který využívá imaginace interpreta, který si musí představit, jaké hodnoty a cíle zákonodárce sledoval. Na základě toho se pro něj pak stává srozumitelným to, v jaké podobě zákonodárce dané ustanovení přijal a jak ho má interpret vykládat. V tomto případě vstupují do hry i morální a praktická odůvodněnost. A v případě, že by následky aplikace daného pravidla měly hrozné následky, tak se od jeho aplikace upustí.¹⁸⁹

Podle purpovistů musíme zákonodárci připisovat rozumné účely, které sleduje a na základě toho tedy právním předpisům rozumné významy. Kdyby však měla interpretace spočívat pouze na těchto rozumných významech, pak by to nebylo zcela ideální, neboť každý soudce může mít pojetí toho, co je rozumné, odlišné. Proto jsou důležité jak sémantický kontextuální, tak zamýšlený i rozumný význam.¹⁹⁰

Dalším problémem je určení toho, kdo je rozumnou osobou. „*Positivní definice rozumnosti je logicky nemožná.*“¹⁹¹ Například už John Rawls rozlišoval mezi racionalitou a rozumností. Tvrdí, že pokud víme, že jsou lidé racionální, pak nemůžeme určit cíle, které budou sledovat, ale můžeme říci, že jich budou chtít dosáhnout nějakým inteligentním způsobem. Pokud však víme, že jsou lidé rozumní, pak víme, že se budou při svém jednání řídit tak, že vezmou v potaz následky svého jednání, a to

---

¹⁸⁷ Fallon, R. H., Jr. *The Meaning of Legal "Meaning" and Its Implications for Theories of Legal Interpretation*, s. 1260-1261.

¹⁸⁸ Hart, H. M., Sacks, A. M. *The Legal Process: Basic Problems in the Making and Application of Law*. University Casebook Series: Foundation Press, 1995, s. 1374.

¹⁸⁹ Fallon, R. H., Jr. *The Meaning of Legal "Meaning" and Its Implications for Theories of Legal Interpretation*, s. 1275.

¹⁹⁰ *Ibid.*, s. 1286.

¹⁹¹ Miller, A. D., Perry, R., The Reasonable Person, s. 391 [online] *New York University Law Review*, Vol. 87, Issue 2, 2012 [viděno 30. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.academia.edu/2746736/Reasonable_Person_The>

tak že vezmou v potaz i ostatní a jejich blahobyť.¹⁹² Pokud předpokládáme rozumného zákonodárce, pak bychom měli předpokládat, že bere v potaz i zájmy ostatních.

Z výše uvedeného můžeme dovodit, že nelze hovořit o nějakém jediném možném správném způsobu, jak dospět k významu právních textů. V každém případě, ať je zvolena jakákoli forma jazykové hry, vždy hraje důležitou roli nějaký kontext. Při pokusech o formulaci jasných pravidel hledání významu se zdá, že ani textualisté, ani intencionalisté a ani purposivisté nebyli úspěšní v tom ohledu, že by byli schopni identifikovat jedinou správnou cestu k nalezení správného významu.¹⁹³ Jak bylo uvedeno například u textualismu, tak v některých případech upustili od sémantického kontextuálního významu a sklouzli k hledání významu rozumného. Můžeme se tak domnívat, že je třeba využít všech interpretačních metod, kde následně budeme zvažovat, který z výsledků je v konkrétním případě tím nejrozměnějším.

Zdá se tak, že konečné rozhodnutí, který výsledek interpretace soudce vybere je pak na něm samém.¹⁹⁴ Měl by to být způsob, který se mu zdá nejrozměnější a nejsmysluplnější, a to v daném případě. Zde můžeme odkázat na Brandomovu tezi, že hra na *ptaní se a udávání důvodů* je tou nejdůležitější v rámci inferencí, tedy v rámci odvozování nějakých výroků z jiných.¹⁹⁵ Význam, jak jsme již uvedli, není žádnou statickou entitou, ale je relativně dynamický, a to v závislosti na kontextu (důležitost kontextu při interpretaci a aplikaci práva budeme blíže demonstrovat na konkrétním případě v kapitole 3.2.2 této práce).

Toto rozhodování by samozřejmě nemělo být svévolné, to nechceme tvrdit, jak bylo zřejmé již v kapitole 2.2. Pro úplnost to zde však ještě zopakujeme. Soudce při tomto jeho rozhodování není zcela „volný“,

---

¹⁹² Sibley, W. M. The Rational versus the Reasonable, s. 554 [online] *The Philosophical Review*, Vol. 62, No. 4, 1953 [viděno 30. 4. 2020]. Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/2182461?seq=1>>

¹⁹³ Fallon, R. H., Jr. *The Meaning of Legal "Meaning" and Its Implications for Theories of Legal Interpretation*, s. 1279.

¹⁹⁴ Obdobně pak Fallon, R. H., Jr. *The Meaning of Legal "Meaning" and Its Implications for Theories of Legal Interpretation*, s. 1266. Opačný názor pak můžeme spatřovat u originalistů. Viz Solum, L. B. The Fixation thesis: The Role Of Historical Fact In Original Meaning [online] *Notre Dame Law Review*, volume 91, issue 1 [viděno 30. 4. 2020] Dostupné z: <<https://scholarship.law.nd.edu/ndlr/vol91/iss1/1/>>.

¹⁹⁵ Brandom, R. B. *Articulating Reasons: An Introduction to Inferentialism*, s. 162.

ničím nespoutaný, neměl by tak vystupovat jako Humpty Dumpty a svévolně určovat význam normativního právního textu, ale pokud již byl skutkově a právně podobný případ rozhodnut v minulosti, měl by, pokud nemá dostatečně silné důvody k tomu, aby se od předchozí interpretace odchýlil, již učiněnou interpretaci následovat¹⁹⁶, a to jak z důvodu zachování právní jistoty, tak z důvodu ochrany legitimních očekávání účastníků soudního řízení a toho, aby byla z jejich strany zachována důvěra v právo, v to, že se jedná alespoň o relativně fungující systém, kde si každý soudce nemůže svévolně rozhodovat.

Proces interpretace práva a jednotlivých konceptů je pak optikou námi zvolené perspektivy příběhem, který, zdá se, nemá konce. Prostřednictvím interpretační a aplikační praxe je spoluvytvářen samotný obsah právních konceptů, kde každý jednotlivý soudce se na tomto podílí. Díky tomuto spoluutváření a přizpůsobování se jednotlivým situacím a případně i změnám ve společnosti může právo flexibilněji reagovat a nestát se pouze „zkostnatělým“ systémem neefektivních pravidel. Díky tomu, že je potřeba ospravedlnění rozhodnutí a použití jednotlivých konceptů, by nemělo docházet ke svévolnému zneužívání a ohýbání práva.

3.2.1 Specifika právních jazykových her

Již z předešlých řádků mohl čtenář rozeznat jistá specifika právních jazykových her oproti jazykovým hrám běžným. Pro úplnost je však na tomto místě explicitně uvedeme a blíže analyzujeme. Uvedeme existenci hráčů, kteří jsou oprávněni autoritativně rozhodnout o „správnosti“ interpretace, jejich hierarchizované, institucionalizované postavení, to, že mezi těmito hráči existují tací, jejichž interpretace požívá větší míry autority právě na základě jejich institucionální funkce, to, že mezi těmito hráči je takový, který může zasáhnout do interpretovaného textu a celý ho, nebo jeho část, „vymazat“ a v neposlední řadě i to, že v rámci těchto specifických jazykových her existují uznávané interpretační kánony a argumenty, a to, že v rámci právních jazykových her máme zvláštní formy vyjádření kritických postojů ostatních hráčů.

A) Existence hráčů, kteří jsou oprávněni autoritativně rozhodnout o „správnosti“ interpretace

---

¹⁹⁶ Viz např. § 13 občanského zákoníku.

Prvním z velice podstatných rozdílů je to, že v rámci interpretace a aplikace práva neplatí to, co uváděl Brandom o rozhodování o „správnosti“ interpretace, tedy to, že zde neexistuje nikdo, jehož interpretace by byla autoritativní.¹⁹⁷ V rámci interpretace práva soudy jde naopak o to, že zde máme orgán, který je oprávněn autoritativně interpretovat a aplikovat právo a na základě tohoto rozhodnout konkrétní spor. Ovšem, jak již bylo uvedeno neměl by tak činit jako Humpty Dumpty, neboť je vázán minulostí a předchozími interpretacemi (především soudů a soudkyň) a zároveň budoucností a tím, jak bude právo následně interpretováno.¹⁹⁸

V tomto kontextu tak hraje zcela zásadní roli odůvodnění rozhodnutí, kde by měly být jazykově zachyceny tahy, které tito hráči učinili. Musí tak své rozhodnutí ospravedlnit, a to prostřednictvím jazykové formulace důvodů, které je vedli k jejich rozhodnutí, aby toto mohli sdílet s ostatními. Ospravedlnění, tedy udávání důvodů, které jsou premisami pro náš závěr, je třeba, pokud je naše tvrzení zpochybňováno ze strany ostatních hráčů hry na ptaní se a udávání důvodů. Na to bychom měli být vždy připraveni, neboť všechna naše tvrzení jsou zpochybnitelná¹⁹⁹ a změnou kontextu, přidáním dalších premis může dojít k tomu, že se z ospravedlněného závěru stane závěr neospravedlněný.

Pokud bychom se podívali na požadavky a náležitosti, které musí být splněny, aby bylo rozhodnutí soudu považováno za řádné a přezkoumatelné, tak si můžeme povšimnout toho, že je nutné, aby soudy úspěšně hrály hru na ptaní se a udávání důvodů. Například „*Ústavní soud opakovaně judikoval, že nezávislost rozhodování obecných soudů se uskutečňuje v ústavním a zákonném procesněprávním a hmotněprávním rámci. Procesněprávní rámec představují především principy řádného a spravedlivého procesu, jak vyplývají z čl. 36 a násl. Listiny. Jedním z těchto principů, představujících součást práva na řádný proces a vylučujících libovůli při rozhodování, je i povinnost soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit.*“²⁰⁰ Odkaz na řádné odůvodnění nalezneme i v zákonné úpravě, a to například v ust. § 157 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „občanský soudní řád“).

¹⁹⁷ Brandom, R. B. *Making It Explicit. Reasoning, Representing, and Discursive Commitment*, s. 600.

¹⁹⁸ Brandom, R. B. *A Hegelian Model of Legal Concept Determination: The Normative Fine Structure of the Judges' Chain Novel*, s. 56, 59–60.

¹⁹⁹ Brandom, R. B. *Making It Explicit. Reasoning, Representing, and Discursive Commitment*, s. 201.

²⁰⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 2. 2004, sp. zn. IV. ÚS 219/03.

Zákonodárce zde přesně stanoví, co by mělo v odůvodnění rozsudku býti:

„Není-li dále stanoveno jinak, soud v odůvodnění rozsudku uvede, čeho se žalobce (navrhovatel) domáhal a z jakých důvodů a jak se ve věci vyjádřil žalovaný (jiný účastník řízení), stručně a jasně vyloží, které skutečnosti má prokázány a které nikoliv, o které důkazy opřel svá skutková zjištění a jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil, proč neprovedl i další důkazy, jaký učinil závěr o skutkovém stavu a jak věc posoudil po právní stránce; není přípustné ze spisu opisovat skutkové přednesy účastníků a provedené důkazy. Soud dbá o to, aby odůvodnění rozsudku bylo přesvědčivé. Odůvodnění uvedené v písemném vyhotovení rozsudku musí být v souladu s vyhlášeným odůvodněním.“²⁰¹

Jak vidno, soud tak musí úspěšně hrát hru na ptaní se a udávání důvodů, kde tuto hrají i samotní účastníci řízení. V jejich vyjádřeních by nemělo v ideálním případě zůstat nic implicitně. Žalobce tvrdí X a v žalobě pro své tvrzení udává důvody. Toto jeho tvrzení pak může být zpochybňováno žalovaným, který se může snažit tato tvrzení zpochybnit, a to opět tím, že bude udávat důvody, které vedou k závěru jinému. Úkolem soudu je pak tento spor autoritativně rozhodnout, a to v kontextu daného případu.²⁰² Soud autoritativně rozhodne, která ze stran byla úspěšnější ve hře na ptaní se a udávání důvodů a zároveň tím vstupuje sám do této hry, kdy musí své tvrzení (svůj závěr) rovněž odůvodnit, a to přesvědčivě.

Co je rovněž nutno v tomto kontextu zmínit je to, že tato hra není hrána pouze v ten daný moment a okamžik, ale navazuje na větší celek. A to tím, že i v kontinentální právní kultuře, konkrétněji pak v České republice, je v posledních letech vyvíjen „tlak“ na soudy, aby respektovaly a následovaly judikaturu. To má přispívat právní jistotě a mají se tím chránit legitimní očekávání účastníků, což je samozřejmě žádoucí. Tento požadavek na následování judikatury můžeme explicitně nalézt zakotvený i v platném právu, a to konkrétně v ust. § 13 zákona č. 89/2012 Sb.,

---

²⁰¹ § 157 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰² Na důležitost kontextu při soudním rozhodování upozorňují např. Myška, M., Smejkalová, T., Šavelka, J., Škop, M. Creative Commons and Grand Challenge to Make Legal Language Simple. In: Palmirani, M., Pagallo, U., Casanovas, P., Sartor, G. *AI Approaches to the Complexity of Legal Systems. Models and Ethical Challenges for Legal Systems, Legal Language and Legal Ontologies, Argumentation and Software Agents*. Berlin, Heidelberg, New York: Springer, 2012, s. 277.

občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“), kde zákonodárce uvádí, že:

„Každý, kdo se domáhá právní ochrany, může důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích; byl-li právní případ rozhodnut jinak, má každý, kdo se domáhá právní ochrany, právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu této odchylky.“

Zde si musíme povšimnout zejména toho, že je třeba, aby posuzované případy byly shodné v podstatných znacích (a to i skutkových). Tedy, vycházíme z toho, že podobné má být souzeno podobně, aby byla zachována právní jistota a zaručena formální spravedlnost. Pokud tedy nebudou případy shodné v relevantních znacích, pak soud nemá povinnost (a dokonce by zřejmě neměl, pokud jsou zde zásadní odlišnosti) dřívější rozhodnutí následovat. Toto však musí rovněž ve svém rozhodnutí náležitě odůvodnit. Nemělo by stačit a nestačí pouhé konstatování toho, že se daný případ od již rozhodnutého zásadně liší. I v tomto případě je povinností soudu vyložit, v čem a proč spatřuje tyto odchylky. Musí tedy hrát hru na ptaní se a udávání důvodů s interpretem minulým.

Toto souvisí s otázkou, jak se z rozhodnutí, které již existuje, stane rozhodnutí, které následující soud sezná jako použitelné i pro jím právě řešený případ. Tedy, *„jak identifikovat mezi nepřeborným množstvím minulých rozhodnutí to, které je pro naše současné rozhodování (...)“*²⁰³ relevantní a určující?

I v odpovědi na tuto otázku nám může být nápomocna námi zvolená perspektiva, kdy bychom neměli uznávat autoritu dřívějších rozhodnutí jen na základě toho, kdo byl interpretem, jaké je jeho postavení (např. zda se jednalo o Nejvyšší soud, či krajský soud), ale i to, zda byl tento interpret úspěšný ve hře na ptaní se a udávání důvodů. Toto můžeme posoudit právě na základě toho, že tyto důvody, které vedly ke konkrétnímu rozhodnutí, nalezneme v odůvodnění. V odůvodnění bychom též měli nalézt odpověď na to, zda interpret vzal v potaz dřívější rozhodnutí a náležitě posoudil jejich ospravedlněnost a náležitě na ně navázal, nebo se naopak náležitě vůči interpretaci v nich obsažené vymezil.²⁰⁴

²⁰³ Smejkalová, T. Judikatura, nebo precedens? *Právník*, roč. 158, č. 9, 2019, s. 852–864. Akademie věd České republiky, Ústav státu a práva, s. 854.

²⁰⁴ Tvrdíková, L. Je otázka paradoxu minimálních rozdílů relevantní pro právo? *Právník*, roč. 161, č. 6, 2022, s. 528–549. Akademie věd České republiky, Ústav státu a práva, s. 546.

Z tohoto je zřejmé, že v rámci soudního rozhodování je hra na ptaní se a udávání důvodů velice komplexním fenoménem. Soudce či soudci v daném případě vstupují do této nejen se samotnými účastníky daného řízení, ale zároveň i s interprety minulými. Při jejich rozhodování by měli zohledňovat předchozí interpretace a aplikace. Dále by si měli být vědomi své pozice, kde jsou spoluodpovědní za to, jakým způsobem se budu právo interpretovat a aplikovat i v budoucnu, neboť to jsou právě oni a jejich rozhodnutí, které budou mít následní interpreti zohledňovat.²⁰⁵

Tím však v kontextu soudního řízení tato hra nemusí končit. Pokud má některý z účastníků řízení pochybnosti o tom, že byl soud úspěšný ve hře na ptaní se a udávání důvodů, pak může využít opravného prostředku. V případě občanského soudního řízení je tímto prostředkem odvolání, pokud není zákonem vyloučeno.²⁰⁶ Zde odvolatel musí opět hrát hru na ptaní se a udávání důvodů, když musí uvést, co je odvolacím důvodem – v čem spatřuje nesprávnost napadeného rozhodnutí – jinými slovy, proč se mu zdá, že soud rozhodující v první instanci podle odvolatele nebyl úspěšný ve hře na ptaní se a udávání důvodů.

V takovém případě musí i odvolací soud své rozhodnutí řádně odůvodnit, tedy zapojit se do hry na ptaní se a udávání důvodů, neboť „*případná absence řádného a přezkoumatelného odůvodnění právního posouzení věci odvolacím soudem z pohledu právně významných skutečností pro rozhodnutí věci znemožňuje dovolacímu soudu přezkoumat jeho správnost [§ 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř.]. Nepřezkoumatelnost rozsudku rovněž ve svých důsledcích představuje porušení ústavně zaručeného práva na soudní ochranu uvedeného v článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (...).*“²⁰⁷ Tato další soudní instance má pak roli dalšího arbitra, který soudí úspěšnost udávání důvodů soudem prvoinstančním.

Hra na ptaní se a udávání důvodů je v rámci soudního rozhodování zcela zásadní. Tuto hru pak vždy hrají nejen soudy, ale i samotní účastníci řízení, kde jsou předkládána tvrzení, která jsou zpochybňována a soud musí autoritativně rozhodnout, která pozice je ta „správná“. Ani samotný soud nezůstává neúčasten na této hře, ale zapojuje se do ní, neboť všechna rozhodnutí musí být řádně odůvodněna. Soud tuto nehraje jen

²⁰⁵ Bandom, R. B. *A Hegelian Model of Legal Concept Determination: The Normative Fine Structure of the Judges' Chain Novel*, s. 59–60.

²⁰⁶ § 201 an. zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soud České republiky ze dne 29. 10. 2003, sp. zn. 33 Odo 809/2002.

s aktuálními účastníky řízení, ale i s předchozími interprety, jejichž rozhodnutí by měla spoluurčovat i rozhodnutí jeho. Pokud neuzná autoritu předchozích rozhodnutí, pak je povinen uvést, co ho k tomuto odmítnutí vedlo.

B) Hierarchizované, institucionální postavení těchto hráčů

Dalším rozdílem oproti běžným hrám na ptaní se a udávání důvodů je pak to, co bylo již naznačeno v bodě A), tedy, že v rámci naší soudní soustavy existuje jistá hierarchie, která pak má i svůj praktický dopad v rámci interpretace a aplikace práva, a to i přes co jsme zmínili, tedy, že autorita předchozích rozhodnutí, by neměla záviset pouze na postavení toho, kdo případ před námi rozhodl, důležitou roli by měla hrát i přesvědčivost rozhodnutí. Navzdory tomu hraje postavení interpreta v hierarchii soudů svou roli, byť by to bylo třeba jen ve vztahu ke konkrétnímu případu, kdy na základě procesních předpisů existuje kasační závaznost, kde je pak soud prvního stupně vázán právním názorem soudu odvolacího.²⁰⁸

Jak totiž víme, tak „*soustava obecných soudů, která sestává ze soudů okresních, krajských, vrchních a Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu, není jednotná a rozpadá se, jak je v románsko-germánské právní rodině typické, na tři velké větve podle toho, o jakých druzích sporů jsou jednotlivé soudy jménem republiky příslušné rozhodovat: větev soudnictví civilního, trestního a správního.*“²⁰⁹ V rámci těchto větví pak existují soudy, které rozhodují v první instanci a soudy, které rozhodují o řádných opravných prostředcích. U větve soudnictví civilního a trestního je pak ještě možnost bránit se i proti rozhodnutí soudu, který rozhodoval v druhé instanci, a to prostřednictvím dovolání k Nejvyššímu soudu, zde se jedná o mimořádný opravný prostředek, který je přípustný jen v některých případech. V případě větve správní máme jednoinstanční soudnictví, kde proti rozhodnutí správního soudu je možné podat kasační stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu. Zvláštní postavení pak zaujímá Ústavní soud, který stojí mimo soustavu obecných soudů a má za úkol ochranu ústavnosti a základních lidských práv a svobod občanů.

²⁰⁸ § 226 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

²⁰⁹ Soudní systém v ČR [online] *Ústav státu a práva Akademie věd České republiky* [viděno 11. 7. 2023]. Dostupné z: <[Soudní systém v ČR | Ústav státu a práva Akademie věd České republiky \(cas.cz\)](#)>

S touto hierarchií soudů pak souvisí ta skutečnost, že „správnost“ interpretace a aplikace práva může být a někdy je ověřována hned několikrát²¹⁰. Jako první rozhoduje soud, nebo jiný orgán aplikující právo v první instanci. Pokud se však účastníkům řízení jeho rozhodnutí nezdá správné, mohou se proti němu odvolat²¹¹, nebo podat stížnost²¹², nebo podat návrh na rozklad²¹³. Zde pak dochází k přezkumu toho, zda opravdu došlo ke správné interpretaci a aplikaci, a to vzhledem ke konkrétním okolnostem daného případu – ty mohou mít poměrně zásadní vliv (jak budeme demonstrovat v následující podkapitole), neboť právní myšlení není monotónní²¹⁴, je zpochybnitelné, a přidáním některých dalších informací se nám z pravděpodobného závěru může stát závěr nepravděpodobný. Tedy takový, který není v daném kontextu ospravedlnitelný.²¹⁵ Pokud odvolací orgán k takovému závěru dospěje, vyjádří svůj kritický postoj tím, že tento rozsudek zruší, nebo změní²¹⁶.

V některých případech můžeme jít ještě dál a využít mimořádných opravných prostředků. Když se podíváme například na přípustnost dovolání, tak „*dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí*

²¹⁰ U jazykových her jsme zmiňovali, že to, zda tuto hru hrajeme správně, poznáme prostřednictvím kritických postojů ostatních hráčů.

²¹¹ § 201 an. zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 245 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, § 81 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád.

²¹² § 266 an. zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním.

²¹³ § 152 an. zákona č. 500/2004 Sb., správní řád.

²¹⁴ *“But most legal reasoning (...) is probative rather than dispositive. This need not mean that it has the right shape to be properly understood in terms of the weights of various evidential considerations. Rather it means that almost all the reasons considered are defeasible. The fact that p might provide very good reason for the conclusion that q, it need not follow that if in addition r is true, then p and r provides a good reason to conclude that q. (...) The defeasibility means that material inferences, including the inferences that articulate legal concepts, unlike logical ones, are in general **non-monotonic: a good inference can be turned into a bad one by adding further premises.**”* (zvýraznění textu přidáno autorkou této práce)

Brandom, R. B. *A Hegelian Model of Legal Concept Determination: The Normative Fine Structure of the Judges' Chain Novel*, s. 41.

²¹⁵ Pro zjednodušení a větší přehlednost budeme dále v textu diskutovat už pouze opravné prostředky v rámci civilního procesu, ať nemusíme neustále odkazovat na jejich protějšky v rámci správního a trestního řízení.

²¹⁶ §§ 219a a 220 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.“²¹⁷

Pokud bychom se tyto důvody přípustnosti dovolání zkoumali námi uvedenou perspektivou, pak je můžeme analyzovat následovně:

- 1) *„napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu.“²¹⁸*

V tomto případě se tedy jedná o to, že je zde podezření na to, že se odvolací soud zachoval jako Humpty Dumpty, když nerespektoval závazky pro něj vyplývající z předchozí soudní praxe. Nedržel se tak tedy pravidel, která zde byla vytvářena a vytvořena a rozhodl se vytvořit pravidla jiná. Tím tak odvolací soud narušuje princip právní jistoty, neboť *„každý potenciální účastník řízení bere při zvažování svých šancí na úspěch v soudním řízení v potaz i dosavadní (především publikovanou) judikaturu; má právo přitom očekávat, že soudy budou v různých případech rozhodovat různě a v obdobných případech obdobně.“²¹⁹* I naše soudy musejí zohledňovat předchozí rozhodnutí²²⁰, a to zejména soudů nejvyšších, kde jedním z jejich úkolů je sjednocování judikatury, tj. určování měřítek pro to, co se považuje za „správnou“ interpretaci a aplikaci práva.

Uváděli jsme však, že význam není statickou entitou, ale je entitou relativně dynamickou, tedy se může měnit. Proto by mohlo někoho překvapit, proč by se měl odvolací soud touto situací zabývat a rozhodnout, zda je odlišný výklad "správný". Nesmíme zapomínat na to, co již bylo také zmíněno, a to, že tato změna musí být odůvodněná a musí existovat dobré důvody pro tento konkrétní výklad a aplikaci.

A právě to musí odvolací soud v tomto případě přezkoumat. Jak již bylo také řečeno, soud se nemůže chovat jako Humpty Dumpty a právě

²¹⁷ § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

²¹⁸ § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

²¹⁹ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 8. 2006, sp. zn. 1 Aps 2/2006-68.

²²⁰ *„Jediný argument odvolacího soudu, a sice že předmětnými rozhodnutími nejsou jiné soudy nijak vázány, neboť v českém právním řádu neexistuje tzv. precedens, jak je tomu v právu anglosaském, nepovažuje Ústavní soud (mj. s přihlédnutím k požadavku předvídání soudních rozhodnutí) za dostatečný.“*

Nález Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2015, sp. zn. III. ÚS 2588/13.

tento mechanismus to má zajistit. V tomto případě se „posuzuje, zda byl závazek vhodně propojen s předchozími závazky, a na základě toho rozhodují, zda jej uznají jako autoritativní, jako normativně omezující budoucí závazky v tom smyslu, že s ním musí být propojeny.“²²¹ A pokud není takto vhodně začleněný do předchozích závazků, tak se zjišťuje, zda existují dobré důvody pro tuto změnu.

- 2) „napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena.“²²²

V tomto případě se dostáváme k situaci, kdy zde ještě nejvyššími soudy nebylo stvrzeno to, která interpretace a aplikace práva má sloužit jako měřítko pro posuzování „správnosti“ určování obsahu konceptů. V této situaci může docházet k tomu, že soudy nižšího stupně interpretují a aplikují právo rozličnými způsoby, kde mohou mít dojem, že jejich interpretace je ta „správná“. K tomu by samozřejmě nemělo i s ohledem na výše uvedený princip právní jistoty a s ním spojený princip předvídatelnosti práva docházet. Ovšem i tyto situace jsou možné a z empirické zkušenosti jsme si vědomi toho, že k nim dochází. V tomto případě na Nejvyšším soudu leží velká odpovědnost za to, jak bude interpretace a aplikace probíhat v budoucnu.

V tomto případě se tedy jedná o situaci, kdy jednotliví soudci považují za správné různé výklady, cítí se vázání různými závazky, považují různá rozhodnutí za autoritativní, a tak integrují své aktuální rozhodnutí s jinými předchozími závazky.²²³ V tomto případě má odvolací soud rozhodnout, který z těchto postojů je ten správný, jímž se budou řídit budoucí rozhodnutí. V tomto rozhodnutí pak vyjadřují, který „(...) konceptuální obsah spojený s právním pojmem, určený postoji předchozích soudcovských (...) rozhodnutí a zdůvodnění (...) stanoví standardy pro normativní posouzení správnosti (...)“²²⁴ Takto učiněný výklad by pak měly soudy nižších stupňů následovat.

- 3) „napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, je dovolacím soudem rozhodována rozdílně.“²²⁵

---

²²¹ Brandom, R. B. *A Hegelian Model of Legal Concept Determination: The Normative Fine Structure of the Judges' Chain Novel*, s. 60.

²²² § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

²²³ Brandom, R. B. *A Hegelian Model of Legal Concept Determination: The Normative Fine Structure of the Judges' Chain Novel*, s. 60.

²²⁴ *Ibid.*, s. 59.

²²⁵ § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Pokud nastane tato situace, pak může být pro ostatní soudce velice matoucí. Nemohou totiž vysledovat jednotnou linku a nalézt vodítka pro to, jakým směrem se vyvíjí interpretační praxe a výklad právních norem. Důvody vzniku jsou stejné jako v bodě 2), Nejvyšší soud má však za úkol judikaturu sjednocovat. Pakli-že si někdo povšimne, že i v rámci Nejvyššího soudu dochází k lexikálním válkám a k tomu, že je „správnost“ interpretace a aplikace některých ustanovení zřejmě posuzována na základě různých pravidel, pak je zcela na místě, aby tato situace byla napravena.

V tomto případě, stejně jako tomu bylo v situaci uvedené v bodě 2), jde o situaci, kdy soudci považují za správné různé interpretace, cítí se vázání různými závazky, považují různá rozhodnutí za autoritativní, a tak integrují své aktuální rozhodnutí s jinými předchozími závazky.²²⁶ V tomto případě je to však ještě závažnější, protože instituce, která má sjednocovat judikaturu, nemá konzistentní názor. Neexistuje tedy žádný ustálený standard, podle kterého by soudci měli posuzovat "správnost". V tomto případě má odvolací soud opět rozhodnout, které z těchto stanovisek je to správné, jímž se budou řídit budoucí rozhodnutí.

4) „*má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.*“²²⁷

V této situaci jde o případ, kdy zde třeba sice neexistuje rozdílná rozhodovací praxe, právní názor Nejvyššího soudu je vyjádřený a konstantní, odvolací soud tuto judikaturu respektoval, ale my se domníváme, že došlo k tak zásadním změnám a posunu obsahu předmětných konceptů, že je třeba tuto zastaralou interpretaci změnit.

To, že ke změně právního názoru nejvyšších soudů i Ústavního soudu může dojít, ovšem ve výjimečných případech, je ostatně těmito přijímáno, jak můžeme demonstrovat na následujícím: „*Nálezy Ústavního soudu (...) představují závazná interpretační vodítka pro rozhodování ve skutkově a právně obdobných věcech, od nichž je sice možné se odklonit, to ovšem pouze ve výjimečných a racionálně odůvodněných případech [...].*“²²⁸ Jak vidíme, v případě tohoto odklonu je třeba mít racionální odůvodnění tohoto kroku, tedy odlišná interpretace musí být ospravedlněna, soud, který se rozhodne od konstantní judikatury odklonit, musí uvést dostatečně silné důvody, které ho k tomuto vedly.

²²⁶ Brandom, R. B. *A Hegelian Model of Legal Concept Determination: The Normative Fine Structure of the Judges' Chain Novel*, s. 60.

²²⁷ § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

²²⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 5. 2019, sp. zn. II. ÚS 3303/18.

C) Existence hráčů, jejichž interpretace požívá oproti ostatním vyšší míru autority, a to na základě jejich institucionální funkce

V rámci naší soudní soustavy pak stojí v kontextu této práce za zmínku, že některé soudy mají oproti ostatním zvláštní postavení, které se pak rovněž projevuje v praxi interpretace a aplikace práva. Pokud hovoříme o zvláštním postavení některých soudů, pak můžeme vyzdvihnout v kontextu této práce zejména Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud a Ústavní soud.

Tyto soudy zmiňujeme z toho důvodu, že úkolem Nejvyššího a Nejvyššího správního soudu je kromě jiného i něco, co nazýváme sjednocováním judikatury.²²⁹ Tato úloha je zcela jistě užitečná, pokud ji hodnotíme ve vztahu k právní jistotě, kdy chceme, aby obdobné bylo rozhodováno obdobně.

K plnění tohoto úkolu mají tyto soudy „nástroje“, kterých využívají. Základním institutem, kterého mohou tyto soudy využít je postoupení věci rozšířenému senátu:

„Významný nástroj sjednocování judikatury představuje rozšířený senát Nejvyššího správního soudu, který rozhoduje v sedmičlenném či devítičlenném složení.

Sedmičlenný senát se skládá z předsedy a šesti soudců a rozhoduje ve věcech mu postoupených tříčlenným senátem podle § 17 a 18 s. ř. s., devítičlenný senát rozhoduje ve věcech mu postoupených sedmičlenným senátem podle § 17 a 18 s. ř. s. a skládá se z předsedy a osmi soudců. Rozšířený senát rozhoduje v případě, je-li mu věc postoupena senátem, který při svém rozhodování dospěl k právnímu názoru odlišnému od právnímu názoru již vyjádřeného v rozhodnutí soudu (§ 17 odst. 1 s. ř. s.). V takovém případě senát rozhodne o postoupení věci rozšířenému senátu usnesením. V jeho odůvodnění vymezí sporné právní otázky, označí předchozí rozhodnutí soudu o nich a svůj odlišný právní názor zdůvodní. (...)²³⁰

---

²²⁹ Rozšířený senát [online] Nejvyšší správní soud [viděno 11. 7. 2023]. Dostupné z: <[Rozšířený senát — Nejvyšší správní soud \(nssoud.cz\)](#)>, Nejvyšší soud [online] Nejvyšší soud [viděno 11. 7. 2023]. Dostupné z: <[Nejvyšší soud / O Nejvyšším soudu/Obecné informace \(nsoud.cz\)](#)>

²³⁰ Rozšířený senát [online]

I toto můžeme opět analyzovat prostřednictvím naší perspektivy, kdy se jedná o situaci, kde se samotní soudci Nejvyššího správního soudu, tedy interpreta, který je v hierarchii obecných soudů nejvýše, chtějí sami odklonit od závěrů, tedy od právního názoru, který zde byl v minulosti tou samou institucí vyjádřen. Samotný Nejvyšší správní soud tak shledává, že předešlé interpretace Nejvyššího správního soudu se mu již nezdají býti dostatečně silně ospravedlněné a je třeba jejich revize. V takovém případě musí hrát opět hru na ptaní se a udávání důvodů a to s „minulým“ interpretem, kde jeho interpretaci zpochybňují. Jelikož se jedná o otázku zásadního významu, pak je třeba k jejímu rozhodnutí většího počtu soudců (otázce důležitosti rozhodování ve více lidech se budeme podrobněji věnovat v kapitole 4.3.4 této práce, nyní můžeme stručně říci, že ve více lidech se zvyšuje šance, že bude vedena racionální argumentace. Samozřejmě, se to nemusí vždy zcela zadařit.)

Zvláštní postavení mezi nástroji na sjednocování judikatury mají pak takzvaná jednotící stanoviska. Postavení a samotná existence těchto stanovisek je některými právními teoretiky kritizována, neboť se zdá, že značným způsobem narušují princip dělby moci tak, jak ho chápeme. *„Tato stanoviska jsou vlastně abstraktními interpretacemi práva, ke kterým dochází bez bezprostřední návaznosti na konkrétní případ. Tyto interpretace vychází z minulých rozhodnutí soudu a jsou založeny na předpokladu, že nejvyšší soudy mají za úkol sledovat a analyzovat judikaturu nižší soudů a prostřednictvím těchto stanovisek vybírat preferované právní názory. Tato stanoviska vydává soud, buď jeho plénum nebo kolegium. Nejedná se tedy o soudní rozhodnutí jako takové, ale formulaci nějaké preferované interpretace práva in abstracto. Z tohoto důvodu jsou některými autory kritizovány a považovány za reziduum právního režimu před rokem 1989. Tato stanoviska nejsou závazná, ale podobně jako jakékoli jiné ustálené právní názory nejvyšších soudů představují určité indikace toho, jak asi bude daný nejvyšší soud v obdobných věcech rozhodovat.“*²³¹

V tomto případě tak dochází k tomu, že se nejvyšší soudy zapojují do hry na ptaní se a udávání důvodů, ovšem nikoli ve vztahu ke konkrétnímu případu, ale pouze v abstraktní rovině bez návaznosti na skutkový podvozek, který, jak bude blíže analyzováno v kapitole 3.2.2 této práce,

²³¹ Smejkalová, T. Kdo a za jakých okolností v právu interpretuje? In: Škop, M., Smejkalová, T., Štěpáníková, M. Teorie práva – průvodce studiem [online] *Právnická fakulta Masarykovy univerzity* [viděno 11. 7. 2023]. Dostupné z: < [6.3 Kdo a za jakých okolností v právu interpretuje?](#) > [Druhy výkladu práva | Interpretace práva | Teorie práva – průvodce studiem | Právnická fakulta Masarykovy univerzity \(muni.cz\)](#)>

se zdá býti zcela zásadním pro samotná rozhodnutí soudů, a to i ve vztahu k použití a povinnosti následovat judikaturu. Zdá se pak, že prostřednictvím těchto stanovisek nejvyšší soudy určují kvazi-závaznou interpretaci textů normativních právních aktů, kde v rámci této abstraktně činěné interpretace nemusí být dostatečně zohledněny veškeré možné situace. Zdá se tak, že svým způsobem nejvyšší soudy v tomto případě suplují zákonodárce.

Vzhledem k výše uvedenému, tedy, že jsou nejvyšší soudy na vrcholu hierarchie obecných soudů v kombinaci s jejich úkolem, jímž je sjednocování judikatury, pak rozhodnutí těchto soudů požívají větší míru autority než například rozhodnutí soudů okresních, či krajských. Zároveň z toho vyplývá, že by jejich judikaturu měly sledovat a, pokud možno, následovat i soudy nižších instancí, aby se mohly řádně zapojit do hry na ptaní se a udávání důvodů ve vztahu k těmto. Nejvyšší soudy by pak také svou judikaturu, dokud nedospějí k tomu, že je již neospravedlnitelná, měly následovat. To ovšem nejsou jediná rozhodnutí a stanoviska, které by měly soudy sledovat a následovat. Velice důležitou je pak judikatura Ústavního soudu.

Úkolem Ústavního soudu je pak ochrana ústavnosti a jelikož je ústavní pořádek na vrcholu hierarchie právních předpisů České republiky, tak by obecné soudy měly judikaturu Ústavního soudu respektovat a reflektovat²³², byť, jak uvádí i Ústavní soud, není obecným soudům hierarchicky nadřazený a není dalším stupněm obecného soudnictví. Judikaturu a právní názory Ústavního soudu by pak měly následovat nejen obecné soudy včetně soudů, které jsou v hierarchii obecného soudnictví na jejím vrcholu, tedy Nejvyšší soud a Nejvyšší správní soud, ale i samotný Ústavní soud. Kdyby je nerespektoval, dopouštěl by se pak, dle jeho vlastních slov, libovůle.²³³

---

²³² Nález Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2007, sp. zn. IV. ÚS 301/05, zejména body 62. a 63.

²³³ „Především budiž řečeno, že nemá-li se sám Ústavní soud jako ústavní orgán, tj. orgán veřejné moci, dopouštět libovůle, jejímuž zákazu je sám také podroben, neboť i Ústavní soud, či právě on, je povinen respektovat rámeček ústavního státu, v němž je výkon libovůle orgánům veřejné moci striktně zapovězen, musí se cítit vázán svými vlastními rozhodnutími, která může svou judikaturou překonat jen za určitých podmínek. Tento postulat lze přitom charakterizovat jako podstatnou náležitost demokratického právního státu (čl. 1 odst. 1 ve spojení s čl. 9 odst. 2 Ústavy).“

Nález Ústavního soudu ze dne 11. 6. 2003, sp. zn. Pl. ÚS 11/02.

Ústavní soud, jak jsme si mohli výše v bodě B) mohli povšimnout, tvrdí, že jeho nálezy jsou závaznými vodítky pro soudy obecné.²³⁴ To ovšem, jak bylo již uvedeno, neznamená, že se od nich nemůže ve výjimečných případech odklonit. Za určitých podmínek je možné je překonat.²³⁵ V takovém případě se pak již dříve rozhodnuté věci jeví v novém kontextu jako neospravedlnitelné. Jak však uvádí Ústavní soud, tak jeho judikaturu musí ostatní soudy reflektovat, anebo respektovat:

„Reflektovat“ (anebo respektovat) ústavněprávní výklad Ústavního soudu znamená následovat ho ve skutkově podobných případech, anebo přednést seriózní argumenty, které vedou k závěru, že vzhledem k relevantním skutkovým rozdílům není vhodné aplikovat již vyslovený princip v tomto dalším případě.

63. Na druhé straně „nereflektovat“ (anebo nerespektovat) znamená, že obecný soud ratio decidendi nálezu Ústavního soudu jako východisko pro vlastní rozhodování neužil. (...) Ústavní soud zcela zřetelně vyslovil, že pokud nejsou přítomny zcela specifické okolnosti, představuje nereflexivní ústavněprávní výklad Ústavního soudu obecným soudem naprosto nepřijatelný postoj znamenající porušení čl. 89 odst. 2 Ústavy.“²³⁶

Vidíme zde, že Ústavní soud sděluje ostatním soudům, že v případě, kdy už byla Ústavním soudem hrána v nějaké otázce hra na ptaní se a udávání důvodů, pak musí tito ostatní interpreti toto reflektovat. Musí se tedy dle názoru Ústavního soudu v každém takovém případě v rámci jejich odůvodnění zapojit do hry na ptaní se a udávání důvodů nejen ve vztahu k účastníkům, ale vždy i ve vztahu k již rozhodnutým obdobným věcem, které byly řešeny a vyřešeny Ústavním soudem. Musí

²³⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 5. 2019, sp. zn. II. ÚS 3303/18.

²³⁵ „První možností, kdy Ústavní soud může překonat vlastní judikaturu, je změna sociálních a ekonomických poměrů v zemi nebo změna v jejich struktuře anebo změna kulturních představ společnosti. Další možností je změna či posun právního prostředí tvořeného podústavními právními normami, které v souhrnu ovlivňují nahlížení ústavních principů a zásad, aniž by z nich ovšem vybočovaly, a především neomezují princip demokratické právní státnosti (čl. 1 odst. 1 Ústavy). Další možností pro změnu judikatury Ústavního soudu je změna, resp. doplnění těch právních norem a principů, které tvoří závazná referenční hlediska pro Ústavní soud, tj. takových, které jsou obsaženy v ústavním pořádku České republiky, nejde-li samozřejmě o změny odporující limitům stanoveným čl. 9 odst. 2 Ústavy, tj., nejde-li o změny podstatných náležitostí demokratického právního státu.“

Ibid.

²³⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2007, sp. zn. IV. ÚS 301/05, body 62. a 63.

tedy rámci svého rozhodování hrát hru na ptaní se a udávání důvodů s Ústavním soudem.

Když už zmiňujeme vztahy mezi jednotlivými články soudních instancí a uvádíme postavení hráčů v této hře, nelze v tomto kontextu opominout to, že i náš Ústavní soud by se měl zapojovat do hry na ptaní se a udávání důvodů s dalšími důležitými hráči. Těmi jsou mezinárodní soudy, zmínit můžeme zejména Evropský soud pro lidská práva a Soudní dvůr Evropské unie. Jejich judikaturu by měly naše vnitrostátní soudy sledovat a následovat, zapojovat se do hry na ptaní se a udávání důvodů i s jejich judikaturou.²³⁷ Tím se hra na ptaní se a udávání důvodů v rámci interpretace práva ještě komplikuje a do hry nám vstupují další mezinárodní hráči.

D) Interpret, který může zasáhnout do textu a celý ho, nebo jeho část, „vymazat“

V souvislosti s Ústavním soudem pak můžeme zmínit další specifikum, které se váže k již uvedenému zvláštnímu postavení Ústavního soudu. Ústavní soud jakožto ochránce ústavnosti může totiž může značným způsobem zasáhnout do explicitních ustanovení právních předpisů, když může dle ust. čl. 87 odst. 1 písm. a) a b) Ústavy rušit právní předpisy, nebo jejich části.²³⁸ Tímto způsobem tak hraje hru na ptaní se a udávání důvodů i se samotným zákonodárcem.

Zákonodárce prostřednictvím textu právních předpisů komunikuje svůj postoj, který pak může ještě v rámci řízení před Ústavním soudem dovysvětlit. Je mu tak dána možnost zapojení se do hry na ptaní se a udávání důvodů. Pokud však Ústavní soud shledá, že zákonodárce nebyl úspěšným a že došlo k porušení, či neodůvodněnému narušení ústavnosti, pak dané zruší. Tím dojde k zásadnímu zásahu i ve vztahu ke hrám na ptaní se a udávání důvodů ostatních hráčů, kde tímto způsobem text,

---

²³⁷ Tyto instituce jsou pro nás a naše soudnictví důležité, neboť Česká republika je vázána mezinárodními smlouvami, jak je uvedeno v čl. 1 odst. 2 a čl. 10 Ústavy, v případě Soudního dvora Evropské unie se pak jedná o to, že došlo k přistoupení České republiky do Evropské unie (k Evropské unii se vztahují krom uvedených i čl. 10a a 10b Ústavy).

²³⁸ „Ústavní soud rozhoduje

a) o zrušení zákonů nebo jejich jednotlivých ustanovení, jsou-li v rozporu s ústavním pořádkem,

b) o zrušení jiných právních předpisů nebo jejich jednotlivých ustanovení, jsou-li v rozporu s ústavním pořádkem nebo zákonem,“

který zákonodárce přijal, mizí a nemůže tak již sloužit jako důvod pro rozhodnutí, nemůže tak již sloužit jako premisa k formulování nějakého závěru.

Tak se stalo například v rámci Nálezu Ústavního soudu Pl. ÚS 7/15. V tomto případě šlo o to, zda si může někdo, kdo vstoupil do registrovaného partnerství adoptovat dítě.

Jak víme, tak v České republice je „manželství pro všechny“ poměrně žhavým tématem. Můžeme nalézt zastánce toho, aby stejnopohlavní páry mohli uzavírat manželství, což má opět své právní důsledky, a to ne nevýznamné, ale i zastánce opačného přístupu – ti často argumentují tradicí, či přirozeností. Můžeme se setkat s názory, že *„manželství je svazkem mezi mužem a ženou, který slouží k tomu, aby z něho měli oba benefity, přirozená jednota, která je v souladu s přírodou, jednota, jejímž účelem je mít a vychovávat děti (...)“*²³⁹

Na toto vymezení můžeme uvést mnoho námitek, například to, že i kdyby bylo pravdou, že v minulosti slovo „manželství“ označovalo pár tvořený mužem a ženou, tak to nemůžeme v žádném případě brát jako dostatečně silný důvod pro tvrzení, že tento význam zůstává i dnes zachován a že slovo „manželství“ nemůžeme použít i ve vztahu ke stejnopohlavním párům.²⁴⁰

Ostatně, někteří lidé opačného pohlaví uzavírají manželství, aniž by chtěli mít potomky – je to pak stále manželství? A co lidé, kteří mít děti nemohou? Mohou pak tedy uzavřít manželství? Dalo by se polemizovat i s tím, že svazek muže a ženy je přirozený, čímž se zřejmě odkazuje na nepřirozenost soužití dvou osob stejného pohlaví – už i staří Řekové měli slabost pro mladé chlapce – na základě čeho pak dovozujeme větší přirozenost pouta mezi mužem a ženou?

Občanský zákoník se zdá ctít ono „tradiční“ pojetí manželství, kdy ho máme definováno jako *„trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.“*²⁴¹ Zákonodárce

²³⁹ Ludlow, P. *Living Words: Meaning Underdetermination and Dynamic Lexicon*, s. 23.

²⁴⁰ Ibid., ostatně argument tradicí bývá řazen mezi argumentační fauly.

²⁴¹ § 655 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Pokud bychom se podívali v tomto kontextu i za hranice, pak můžeme uvést, že například Evropský soud pro lidská práva se rovněž přiklání k tomuto tradičnějšímu pojetí, když uvádí, že: *„s přihlédnutím k tomu, že manželství má hluboce zakořeněné společenské a kulturní konotace, které se mohou v jednotlivých společnostech zásadně odlišovat, Soud*

alespoň částečně reflektuje změnu poměrů, kdy už homosexualitu nevnímáme jako trestný čin, jak tomu bylo dříve, a umožnil jim alespoň uzavírat registrovaná partnerství.²⁴² Ovšem zákonodárce v některých oblastech činil a činí mezi manželi a registrovanými partnery značné rozdíly. Tak tomu bylo i v případě adopce dítěte. Původně osoby, které uzavřely registrované partnerství, nemohly adoptovat dítě, a to na základě zákona o registrovaném partnerství.

Pokud se na tento případ podíváme výše naznačenou optikou, pak můžeme považovat zrušené ustanovení § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství²⁴³ za vyjádření pozice zákonodárce (a jeho konceptualizace tohoto institutu), který viděl rozdílnost mezi manželi a registrovanými partnery, kde podle něho součástí institutu registrovaného partnerství není právo adoptovat dítě. Nutno podotknout, že dokonce povoloval adopci jednou osobou, ale nikoli registrovanými partnery či osobou, která je v registrovaném partnerství. Což může poukazovat na to, že z jeho pohledu jsou pak lidé, kteří jsou homosexuální a oficiálně se k tomuto „přiznali“ prostřednictvím uzavření registrovaného partnerství, nevhodnými kandidáty pro výchovu dětí.

S touto konceptualizací pak nesouhlasil navrhovatel, Městský soud v Praze, přišlo mu, že zákonodárce pro tento svůj závěr nemá dostatečně silné důvody a rozhodl se v souladu s Ústavou podat návrh na zrušení tohoto ustanovení Ústavnímu soudu s tím, „že pokud by žadatel o osvojení nežil v manželství a ani v registrovaném partnerství, mohl by se za určitých podmínek stát osvojitelem. Pokud však žije v registrovaném partnerství, platí zákaz osvojení již z tohoto titulu, aniž by byly posuzovány okolnosti, zda takový žadatel je schopen vytvořit odpovídající zázemí pro řádnou výchovu dítěte. Tyto skutečnosti představují rozdíly, které jsou neodůvodněné a ani neexistují rozumné důvody pro uplatněný rozdílný přístup.“²⁴⁴

---

shledal, že čl. 12 ani čl. 14 Úmluvy ve spojení s jejím čl. 8 neukládají smluvním státům povinnost přiznat párům osob stejného pohlaví přístup k institutu manželství (viz Schalk a Kopf proti Rakousku, cit. výše, § 62–63 a § 101).“²⁴¹ Evropský soud pro lidská práva tak raději nezasahoval do lexikálních válek vedených na úrovních jednotlivých států a ponechal rozhodnutí na jednotlivých zákonodárcích.

²⁴² Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a změně některých zákonů.

²⁴³ „(2) Trvající partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte.“

²⁴⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15.

Ústavní soud pak musel tuto otázku posoudit a rozhodnout, který z pohledů na danou věc je ten „správný“, a to s ohledem na celkový kontext práva, zejména pak na ústavní pořádek, hodnoty a principy. Ústavní soud pak toto ustanovení zrušil. Přiklonil se tak tedy k názoru Městského soudu v Praze, který nenalezl žádné rozumné důvody pro rozdílný přístup k těmto osobám v této otázce. Zákodárce tak dle názoru Ústavního soudu nebyl úspěšný při hře na ptaní se a udávání důvodů.

E) Existence interpretačních kánonů a uznávaných argumentů

Pokud jsme výše diskutovali interpretaci a aplikaci práva perspektivou jazykových her, pak je nutno podotknout, že se právní jazykové hry od běžných jazykových her liší, krom výše uvedeného, i tím, že tato hra, byť jsme zmínili, že nemá přesná pravidla, jak ji hrát, jakou interpretační metodu, v kterém případě použít, tak by měla jisté standardy splňovat. Tyto standardy, které by v rámci ní měly být zachovány jsou pak dle našeho názoru právě interpretační kánony a v rámci argumentace i uznávané argumentační figury.

V tomto ohledu sehrává svou důležitou roli právní doktrína, kde tato se krom jiného zabývá i interpretací práva, a dále pak i samotná právní praxe. V doktrinálních názorech pak nalezneme odkazy na interpretační metody, které jsou v rámci dané právní komunity uznávány. Například v českém právním prostředí bývají uváděny výše zmíněné interpretační metody, kterými jsou metoda jazyková, systematická, logická, historická, teleologická a ještě výše nezmíněná metoda komparativní. Setkáme se s tím, že se „seznam“ těchto interpretačních metod může lišit v místě a čase, ale i v tom samém místě a v tom samém čase. Například někteří autoři v českém právním prostředí nepovažují metodu logickou za samostatnou výkladovou metodu.²⁴⁵

Diskuzi o tom, zda je logická metoda samostatnou metodou výkladu či nikoli, necháme ovšem na jindy, neboť to není v kontextu této práce stěžejním a ústředním tématem. Chceme poukázat na jiný aspekt. Tím je, že, pokud chceme interpretovat právo a chceme, aby naše interpretace byla brána právní komunitou vážně, pak musíme respektovat jazyk, v kterém tato komunita komunikuje a používat postupy, metody, které uznává. Je tak vždy třeba, aby bylo zřejmé za využití, které

---

²⁴⁵ Wintr, J. *Metody a zásady interpretace práva*, s. 26.

výkladové metody, nebo spíše kterých výkladových metod se dobíráme k námi učiněnému závěru.

V rámci odůvodnění se totiž můžeme setkat a často se setkáme s tím, že soudy v rámci interpretace práva nepracují pouze s jednou metodou, například pouze s jazykovým výkladem, ale používají těchto metod více. Ústavní soud totiž upozornil obecné soudy na to, že jazykový výklad je pouze prvotním přiblížením se k normě a je třeba mít vždy na zřeteli i další výkladové metody, kdy odkazoval na metodu logickou, systematickou a metody teleologického charakteru.²⁴⁶ Jejich užitím pak můžeme dle Ústavního soudu zabránit tomu, aby bylo právo dávalo vzniknout absurdním výsledkům.

Podobný názor pak vyjádřil i Nejvyšší právní soud, když uvádí, že *„otrocké následování doslovného znění zákona, jehož se žalobce domáhá, nemá v moderním právním státě opodstatnění. Pokud vezmeme v úvahu jednu ze základních charakteristik právní normy (tenzi mezi její obecností a širokou variabilitou společenských vztahů, na něž dopadá) a nadprodukcí právních předpisů posledních let, jakož i jejich vzájemné překrývání, mohlo by trvání na doslovném znění zákona bez možnosti užití dalších výkladových metod (vedle metody jazykové) vést v konkrétních případech k absurdním důsledkům.“*²⁴⁷

K odmítnutí absurdních důsledků nám pak slouží právní argument *ad absurdum*, který použijeme chceme-li zdůraznit to, že dle našeho názoru některá z možných interpretací právě takový výsledek nabízí. Tento argument můžeme dále podpořit další teleologickou úvahou, která se bude opírat o další, již výše zmíněný, konstrukt, který si právní praxe a právní doktrína vytvořily, a tím je racionální zákonodárce²⁴⁸.

Pokud jsme výše zmínili, že v tomto ohledu má svůj význam i právní praxe, pak můžeme rovněž uvést příklad. Ústavní soud v rámci své praxe (své judikatury) explicitně vyjádřil doktrínu tzv. „prozařování“ ústavy a zejména základních lidských práv a svobod skrze celý právní

²⁴⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 17. 12. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 33/97.

²⁴⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 7. 2009, sp. zn. 1 As 31/2009-81.

²⁴⁸ „Při objektivním teleologickém přístupu interpret vychází ze vztahu prostředku právní regulace a jejího cíle, přičemž dominuje jeho horizont porozumění v tom směru, že se již neupíná na horizont porozumění historického zákonodárce, ale na určitou - mnohdy fiktivní - vnitřní racionalitu pramenů práva. Objektivní výklad musí být založen na pohledu dobře informovaného soudce (...)“

Viz k tomu Hlouch, L. *Teorie a realita právní interpretace*, s. 181.

řád. Obecné soudy jsou na základě tohoto prozařování povinny interpretovat a aplikovat právo ústavně-konformním způsobem, kde tento výklad podřazujeme pod výklad systematický, neboť má své *ratio* v tom, že právo je systém, který je i hodnotově konzistentní, a právní předpisy jsou uspořádány dle právní síly. Máme zde tak hierarchii právních předpisů a předpisy nižší právní síly by neměly být v rozporu s předpisy vyšší právní síly.²⁴⁹ Pokud taková situace nastane, pak ji můžeme vyřešit prostřednictvím meta-zásady/principu *lex superior derogat legi inferiori*, v případě že by se jednalo o posouzení zákona s ústavním pořádkem je pak třeba dát toto k posouzení Ústavnímu soudu.²⁵⁰ Ústavní soud však dává přednost ústavně-konformní interpretaci podústavního práva před jeho zrušením, snaží se tak o výklad, který by v rozporu s ústavou nebyl, a to za použití různých výkladových metod.

Pokud tedy chceme řádně hrát hru na ptaní se a udávání důvodů v rámci práva, pak je třeba sledovat, které interpretační metody a jaké argumentační figury jsou právní komunitou přijímány. Nestačí tak uvést „myslím si, že toto ustanovení znamená toto“, ale je třeba tento názor vyjádřit za užití některých z výše uvedených metod, například odkázat na racionálního zákonodárce a na účely, které by takový zákonodárce sledoval, kde za pomoci nich pak daný text vykládáme.

F) Forma vyjádření kritických postojů „ostatních hráčů“ a míra jejich relevance

V rámci představování jazykových her jsme upozorňovali na to, že velice důležitou roli v rámci nich hrají i kritické postoje ostatních hráčů prostřednictvím nichž se můžeme učit a učíme samotné hře.²⁵¹ Tedy tím, že tyto kritické postoje sledujeme a reflektujeme následně dovozujeme pravidla, jak „správně“ hrát tuto hru.

V rámci právní interpretace mají i tyto kritické postoje v rámci některých soudů svou zvláštní institucionalizovanou podobu. Jak bude detailněji diskutováno v kapitole 4.3, zejména pak v její podkapitole 4.3.1,

²⁴⁹ To se samozřejmě stát může a někdy se to stává. Český Ústavní soud pak dává přednost ústavně-konformnímu výkladu takových předpisů, nebo jejich částí, před jejich zrušením.

²⁵⁰ Čl. 95 Ústavy.

²⁵¹ Jak jsme již několikrát zdůrazňovali. Např. Sellars, W. *Language as Thought and as Communication*, s. 57–80., Brandom, R. B. *Articulating Reasons: An Introduction to Inferentialism*, s. 193, nebo Peregrin, J. *Rules as Impetus of Cultural Evolution*, s. 535.

tak zejména v rámci rozhodování takzvaných složitých případů, se může stát, že se jednotliví soudci jednoho senátu, či pléna na názoru, jaká je v daném případě ta „správná“ interpretace a aplikace práva, neshodnou. Nejsou tedy jednotní v tom, kdo hrál úspěšněji hru na ptaní se a udávání důvodů. Jak ale víme, tak soud rozhodnout musí. Převáží tedy jeden z konkurujících si pohledů na danou věc.

V případě nejvyšších soudů a Ústavního soudu však soudci, kteří mají odlišný názor, mohou tento vyjádřit prostřednictvím odlišných stanovisek. Soudcům Ústavního soudu je tato možnost dána ustanoveními § 14 (v případě plenárního rozhodování) a § 22 (v případě senátního rozhodování) zákona č. 182/1993 Sb., zákona o Ústavním soudu. Odlišné stanovisko, které tito soudci chtějí vyjádřit a vyjadřují je pak připojeno k samotnému rozhodnutí a je u něj uvedeno jméno disentujícího soudce.

V některých věcech mají toto oprávnění i soudci Nejvyššího správního soudu, a to na základě ust. § 55a zákona č. 150/2002 Sb., zákona soudní řád správní, když *„člen senátu Nejvyššího správního soudu ve složení podle § 16 odst. 2 písm. a) a odst. 3, který s rozhodnutím senátu nebo s jeho odůvodněním nesouhlasí, má právo, aby jeho odlišné stanovisko bylo uvedeno v protokolu o hlasování a aby byly důvody jeho nesouhlasu připojeny k vyhotovení písemného rozhodnutí s uvedením jeho jména.“* Nebo Nejvyššího soudu v případě, že soudce Nejvyššího soudu nesouhlasí s právním názorem vyjádřeným v návrhu stanoviska pléna Nejvyššího soudu.²⁵²

---

²⁵² Čl. 38 bod 5) Jednacího řádu Nejvyššího Soudu.

„Na žádost soudce Nejvyššího soudu, který se účastnil jednání kolegia nebo zasedání pléna a nesouhlasil se zaujatým stanoviskem nebo s jeho odůvodněním, se k protokolu o jednání kolegia nebo o zasedání pléna připojí podstatný obsah odlišného stanoviska (právního názoru) tohoto soudce s uvedením jeho jména a požádá-li o to, uveřejní se společně se stanoviskem ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek. Žádost musí soudce vyjádřit ústně nebo písemně do hlasování kolegia nebo pléna. Písemné vyhotovení svého odlišného stanoviska (právního názoru) je povinen předložit do vyhlášení stanoviska kolegia nebo pléna.“

V tomto případě je to obzvláště zajímavá situace, když jedním z úkolů Nejvyššího soudu je právě i sjednocování judikatury, tedy zabránění tomu, aby se interpretační a aplikační praxe u různých soudů rozcházel. My se však nedomníváme, že by to bylo na škodu, byť to může působit trochu paradoxně. Sjednocení judikatury zcela jistě prospěje právní jistotě, ta však není hodnotou jedinou, kterou by stálo za to v rámci práva a interpretační a aplikační praxe chránit. Oproti ní můžeme uvést například spravedlnost.

Tato stanoviska pak mají naší perspektivou rovněž velmi významné postavení, téměř jako samotné odůvodnění rozhodnutí. V těchto stanoviscích se totiž nachází kritické postoje hráčů, kteří byli přehlasováni. I oni by v nich měli zaznamenat inference, které je vedli k jejich (odlišnému) rozhodnutí, nebo které je vedli ke stejnému rozhodnutí ovšem jinou cestou, kde právě tato jiná cesta, jimi udávané důvody, jsou dle jejich názoru lepšími důvody, než jaké jsou uvedeny v samotném odůvodnění.

Vzhledem k tomu, že jsme uvedli, že může docházet k překonávání právních názorů (ovšem, ve výjimečných případech), pak i tato odlišná stanoviska hrají svou roli, neboť i ona jsou veřejně dostupná. Další interpreti si je tak mohou přečíst a mohou případně seznat, že některý z disentuujících soudců byl podle jejich názoru úspěšnější ve hře na ptaní se a udávání důvodů a mohou se tak přiklonit k jeho názoru, mohou použít jeho interpretaci textu normativního právního aktu jako zdroj a inspiraci pro interpretaci vlastní. Tímto způsobem se pak může stát, že se z dříve v rámci rozhodnutí soudu menšinového názoru, stane názor, který následně zvítězí.

Dalšími hráči, kteří se mnohdy do této hry zapojují, jsou pak právní vědci a akademici, a to prostřednictvím kritického zkoumání a analyzování soudních rozhodnutí. I tato forma konstruktivní kritiky může v některých případech hrát důležitou roli, kdy se setkáváme s tím, že soudy mohou odkazovat a odkazují v rámci jejich odůvodnění i na doktrinální názory, ať už se jedná o odkazy na odborné monografie, či odborné články. I ty mohou sloužit pro získávání dalších dobrých důvodů, které mohou interpreta navést k jeho závěru a které může využít jako premisy pro svůj závěr.

3.2.2 Důležitost kontextu

Výše jsme uvedli, jakým způsobem se hrají právní jazykové hry a uvedli jejich specifika. Naráželi jsme na to, že interpreti v rámci práva tuto hru nehrají pouze tady a teď, ale že se zapojují do této hry i ve vztahu k interpretům minulým, kde mají své rozhodnutí řádně zakomponovat mezi rozhodnutí již existující. V běžně používané terminologii, mají tedy následovat judikaturu, pokud rozhodují právně a skutkově podobný případ. Naráželi jsme na to, že v rámci jazykových her, konkrétně v rámci hry na ptaní se a udávání důvodů, hraje velice důležitou roli kontext, a to